

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Confederation

Federal Department of Economic Affairs,
Education and Research EAER
State Secretariat for Economic Affairs SECO

RELOF 2

REFORMA LOKALNIH FINANSIJA
LOCAL FINANCE REFORM

ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ КЊАЖЕВАЦ 2021 – 2027

Садржај

Увод	3
Методологија.....	6
НАЧЕЛА ПЛАНА РАЗВОЈА	7
План развоја општине Књажевац.....	9
1. Преглед и анализа постојећег стања.....	10
1.1 МАКРО-ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ – КРАТАК ОСВРТ	10
1.2 ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	11
1.2.1 ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ.....	11
1.2.2 ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ.....	12
1.3 СТАНОВНИШТВО	13
1.3.1 ДЕМОГРАФИЈА.....	13
1.3.2 ЗАПОСЛЕНОСТ И НЕЗАПОСЛЕНОСТ	20
1.4 ПРИВРЕДА.....	22
1.4.1 ИНДУСТРИЈА И ПРЕДУЗЕТНИШТВО	23
1.4.2 ПОЉОПРИВРЕДА И РУРАЛНИ РАЗВОЈ.....	24
1.4.3 ТУРИЗАМ	27
1.5 УРБАНИЗАМ И ИНФРАСТРУКТУРА И ЈАВНЕ УСЛУГЕ	29
1.5.1 ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА	29
1.5.2 КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА И УСЛУГЕ.....	30
1.6 ЖИВОТНА СРЕДИНА.....	31
1.7 ДРУШТВО	32
1.7.1 СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	32
1.7.2 ОБРАЗОВАЊЕ	34
1.7.3 ЗДРАВСТВО.....	35
1.7.4 КУЛТУРА.....	35
2. Финансирање и подстицајна политика	37
2.1 БУЏЕТ ОПШТИНЕ	37
3. SWOT анализа – Препознавање развојних проблема и потенцијала	40
4. Визија општине Књажевац.....	44
5. Приоритетни циљеви и мере	45

Поштоване грађанке и грађани општине Књажевац,

Планирање сопственог развоја израз је одговорности за будућност наше општине. Утврђивање идеја и путева, задатака и реално потребних средстава, битна је претпоставка остварења онога што желимо – модеран и развијен Књажевац, савремену и привредно напредну општину. Време у коме живимо доноси бројне изазове у области економског, еколошког и друштвеног развоја. Интензивна промена околности на националном и међународном плану захтева адекватне одговоре локалних заједница, које теже поштовању концепта одрживог развоја. Разумевајући да нове околности захтевају нове акције, којима се на најбољи начин ангажују постојећи ресурси на локалном, националном и међународном нивоу сматрали смо да је неопходно израдити План развоја општине Књажевац у складу са савременим кретањима у области развоја планског система. Општина Књажевац се може похвалити континуалним стратешким планирањем свог целовитог и одрживог развоја и једна је од првих општина у Србији која је израдила План развоја општине у складу са новим законским одредбама.

План развоја тежи успостављању модела који на квалитетан начин излази у сусрет друштвено економским потребама и интересима грађана, а истовремено уклања или знатно смањује утицаје који прете или штете животној средини и природним ресурсима. Приликом дефинисања приоритета за период до 2027.године посебну пажњу смо посветили мерама усмереним ка сталном економском расту, које, осим економске ефикасности, технолошког напретка, више чистих технологија и смањење загађења, иновативности и друштвено одговорног пословања, обезбеђују смањење сиромаштва и стопе незапослености, пружају могућност за перманентно образовање, унапређење здравља, социјалне инклузије рањивих група, безбедности, јачању организационих и капацитета људских ресурса. Све ове мере теже крајњем циљу – стварању услова који ће Књажевац учинити општином, престижном за живот.

Уз посебну захвалност пројекту РЕЛОФ2 и тиму за израду плана, али и свима који су на било који начин, помогли да се овај процес доведе до краја, желим посебно да нагласим потребу да, сви заједно, одговорно и посвећено приступимо остваривању зацртаних циљева који ће нас приближити визији да ово буде место за квалитетан живот нас и наше деце. Убеђен сам да је ово могуће и оствариво јер верујем у способност сваког грађанина и грађанке општине Књажевац да препозна важност стратешког планирања, у циљу одрживог развоја, и верујем у капацитете локалне самоуправе да успешно реализује зацртано.

С великим поштовањем,

Мр Милан Ђокић
Председник општине

Увод

Општина Књажевац је у јуну 2019. године започела процес успостављања планског система у складу са новим Законом о планском систему Републике Србије¹. Први корак у успостављању овог система јесте израда Плана развоја општине Књажевац за период од 2021 – 2027.

Скупштина општине Књажевац је донела одлуку о покретању процеса, поступку припреме и садржини Плана развоја општине Књажевац 26. јуна 2019. године² након чега је јавност обавештена о почетку процеса израде Плана развоја, а сви заинтересовани актери позвани да се активно укључе и дају свој допринос креирању Плана, у складу са Законом о планском систему (члан 34). Израда Плана развоја општине Књажевац реализује се кроз пројекат Реформа локалних финансија II у Србији (РЕЛОФ2) који је подржан од стране Швајцарске владе.

План развоја општине Књажевац за период 2021 – 2027. је свеобухватни дугорочни документ развојног планирања општине Књажевац који дефинише приоритетне циљеве развоја и мере којима ће се ти циљеви постићи. Сврха овог документа је да препозна развојне проблеме општине, дефинише развојне циљеве и мере узимајући у обзир оптимално коришћење постојећих ресурса и потенцијала који ће омогућити уравнотежен, одрживи и квалитетнији развој општине као целине. План развоја општине Књажевац је резултат консензуса свих заинтересованих актера који одговара на потребе локалне заједнице и даје правце за даљи развој и сврсисходно међусобно увезивање будућих политика и планских документа. План обухвата економски и друштвени аспект, али и аспекте заштите и унапређења животне средине. Израђен је као оквир за дефинисање заједничких циљева, подстицање локалних снага, али и као одговор на изазове будућег развоја општине и свеукупног живота у њој. Иако је ово први и почетни документ који је рађен у складу са новим Законом о планском систему, он представља континуитет досадашњих реформи и даје основу за конзистентност у реализацији будућих стратегија и планова којима ће се даље разрађивати приоритени циљеви и области. Њиме се усмерава будући развој и даје оквир за израду појединачних конкретних планова и програма на основу којих ће се доносити и реализовати најважније одлуке органа општине.

Приликом израде Плана развоја водило се рачуна о његовој усклађености са смерницама, циљевима и задацима који проистичу из докумената вишег нивоа као и са постојећим важећим локалним планским документима узимајући у обзир и шири друштвени, политички, фискални и институционални оквир.

У складу са Законом о планском систему (члан 9) План развоја општине Књажевац обухвата период од 2021. до 2027. године. Након усвајања Плана развоја, приступиће се изради стратегија развоја и акционих планова приоритених области дефинисаних Планом а потом и

¹ Закон о планском систему Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 30/2018

² Одлука Скупштине општине Књажевац о приступању изради Плана развоја општине Књажевац за период 2021-2027., бр. 30-3/2019-01

изради средњорочног плана који ће омогућити повезивање јавних политика са средњорочним оквиром расхода.

План развоја општине Књажевац за период 2021 – 2027. припремљен је на основу релевантних анализа, као и на основу консултативног процеса. Члан 31 Закона о планском систему дефинише да се документа јавних политика, укључујући и План развоја, израђују „у складу са резултатима *екс-анте* анализе ефеката и *екс-пост* анализе ефеката важећих докумената јавних политика и прописа у тој области. *Екс-анте* анализа ефеката обавезно се спроводи пре доношења одлуке о изради документа јавне политике”. У припреми Плана развоја, коришћене су релевантне анализе и документа припремљени у претходном периоду, а која се односе на кључне области развоја, циљеве и мере претходних постојећих стратегија, пре свега Стратегије одрживог развоја општине Књажевац са Акционим планом за период 2010 – 2020.

Узимајући у обзир дефинисане оквире дате Законом о планском систему (члан 9), План развоја општине Књажевац садржи следеће кључне елементе:

- Преглед и анализу постојећег стања;
- Визију, односно жељено стање;
- Приоритетне циљеве развоја који се желе постићи;
- Преглед и кратак опис одговарајућих мера.

Кључну улогу у изради Плана развоја општине Књажевац имало је Одељење привреду и друштвене делатности које је координирало учешће свих стручних служби општинске управе, јавних установа и институција и других актера који су учествовали у изради Плана развоја. Током израде самог Плана развоја примењена су начела транспарентности, консензуса, једнакости и партнерства и укључени су бројни институционални, друштвени и привредни актери, како би се заједнички дефинисале развојне потребе, ограничења, потенцијали и правци будућег развоја. Овим путем се захваљујемо свима њима на уложеном труду и доприносу у изради овог свеобухватног и квалитетног планског развојног документа.

Методологија

Закон о планском систему Републике Србије је усвојен са циљем успостављања ефикасног, транспарентног, координисаног и реалистичног система планирања, које покрива све кључне аспекте социјалне и економске развојне политике и регионалног и просторног развоја, уз оптимално коришћење буџетских средстава, обезбеђење одрживог раста и развоја Републике Србије и спровођење процеса приступања Европској унији. Закон се односи и на јединице локалне самоуправе и дефинише оквири за управљање системом јавних политика, врсте и садржину планских докумената³, њихову међусобну усклађеност и средњорочно планирање, значење специфичних појмова и начела која се морају поштовати приликом израде планских докумената тј. све неопходне елементе планског система јединице локалне самоуправе.

Општина Књажевац је приступила изради Плана развоја по смерницама и методологији дефинисаној Законом о планском систему и подзаконским актима који ближе уређују ову област, превасходно Уредбом о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика⁴.

Након доношења одлуке Скупштине општине Књажевац о покретању поступка израде Плана развоја и информисања јавности путем општинског веб сајта да је процес израде Плана развоја започет, именован је Тим за израду Плана развоја.

Иако је Законом дефинисана и обавеза да се сви документи јавних политика израђују у складу са резултатима претходне анализе ефеката (*екс-анте*) важећих докумената јавних политика и прописа у датој области, а која се обавезно спроводи пре доношења одлуке о изради документа јавне политике, свеобухватна *ex-ante* анализа није спроведена пре почетка израде документа обзиром да је ово први документ овог ранга који се израђује према новом Закону о планском систему и као такав не може се директно везати за било који претходни стратешки документ општине Књажевац. Међутим, током израде самог Плана развоја, спроведена је анализа ефеката претходно важеће Стратегије одрживог развоја општине Књажевац 2010 – 2020. Налази анализе су узети у обзир приликом дефинисања приоритетних циљева развоја и мера за постизање тих циљева како би се благовремено идентификовали потенцијални позитивни и негативни, директни и индиректни ефекти које могу да произведу мере предложене у документу а у циљу формулисања мера на такав начин да се потенцијални негативни ефекти сведу на најмању могућу меру, а оствари жељена промена.

Први корак у изради Плана развоја општине Књажевац представљала је анализа релевантних планских докумената и докумената јавне политике, законских и подзаконских аката, као и других докумената из приоритетних области развоја. Наредни корак односио се на анализу тренутног стања и обухватио је прикупљање, истраживање и анализу статистичких података у циљу сагледавања података и трендова о релевантним социо-економским показатељима на националном и локалном нивоу. Прикупљени подаци су били основа за анализу и приказ

³ Закон дефинише плански документ као акт којим учесник у планском систему поставља циљеве, утврђује приоритете јавних политика, односно планира мере и активности за њихово достизање, у оквирима својих надлежности и у вези са својим функционисањем

⁴ Службени гласник РС, бр. 8/19

тренутне ситуације у датим областима. Као последњи корак у анализи тренутне ситуације, урађена је и SWOT анализа.

Након анализе тренутног стања урађена је и анализа финансијског аспекта који треба да подржи реализацију Плана развоја општине Књажевац кроз сагледавање општинског буџета са становишта приходне и расходне стране, постојећих подстицајних механизма и евентуалних екстерних механизма финансијске подршке.

У поступку израде Плана развоја општине Књажевац формиран је Тим за израду плана развоја општине Књажевац. Док је Одељење за привреду и друштвене делатности координирало учешће свих стручних служби општинске управе, јавних установа и институција и других актера који су учествовали у изради Плана развоја, Тим за израду плана развоја општине Књажевац је на основу урађене анализе тренутног стања дефинисао приоритетне области, спровео SWOT анализу са освртом на сваку од њих, дефинисао приоритетне циљеве развоја и одговарајуће мере.

Израда Плана развоја је први ниво успостављања планског система општине Књажевац. План развоја је платформа и кровни документ који обухвата период од 7 година и дефинише визију, кључне области и приоритетне циљеве развоја, као и мере које ће даље бити разрађене на наредном нивоу планског система. Други ниво планирања обухвата разраду секторских планова кроз адекватне стратегије економског и друштвеног развоја, заштите и унапређења животне средине и њихове међусобне усклађености који ће обухватати период од минимум 5 година. Обавезни саставни део ових стратегија су и акциони планови за њихову реализацију. Трећи ниво планирања су оперативни, средњорочни планови, који ће се радити на период од 3 године и који представљају разраду модалитета финансирања мера и активности дефинисаних релевантним стратегијама и њиховим акционим плановима.

Очекује се да општина Књажевац заокружи успостављање свог планског система израдом свих релевантних докумената јавних политика најкасније до 1. јануара 2021. године.

НАЧЕЛА ПЛАНА РАЗВОЈА

У поступку израде Плана развоја примењена су начела прописана Законом о планском систему (члан 3), а пре свега начело јавности и партнерства, које подразумева да се јавне политике утврђују у оквиру транспарентног и консултативног процеса, односно да се током израде и реализације планских докумената спроводи транспарентан процес консултација са свим заинтересованим странама и циљним групама, укључујући и пословну заједницу, удружења и друге организације цивилног друштва, научно-истраживачке и друге организације.

Начело партнерства и партиципативан приступ реализовани су кроз јавни дијалог и интердисциплинарни сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и сегмената управе и њиховом активном партиципацијом у процесу консултација приликом креирања Плана развоја.

Поред начела јавности и партнерства, План развоја општине Књажевац се темељи и на начелу интегралности и одрживог раста и развоја, као и социјалне укључености, једнакости и недискриминације. Интегралност и одрживи раст и развој, као начело интегришу економски аспект и аспект заштите животне средине, док начело социјалне укључености, једнакости и недискриминације подразумева једнаке могућности за све и једнакост у смислу дефинисања потреба и интереса социјално маргинализованих група становништва.

Начело финансијске одрживости, које подразумева да се приликом израде и спровођења планских докумената поштују успостављена фискална ограничења расхода и издатака, реализовано је кроз горе поменућу анализу финансијског аспекта. Овим је начело реалистичности, које подразумева уважавање финансијских, економских, друштвених, културних, просторних, еколошких, регионалних, административних и других могућности и ограничења приликом планирања, интегрисано у План развоја општине Књажевац за период 2021-2027.

План развоја општине Књажевац

Усклађеност са постојећим стратешким овиром. План развоја општине Књажевац је урађен у складу са Законом о планском систему Републике Србије. План развоја општине Књажевац се заснива на циљевима одрживог развоја Агенде 2030⁵ и усаглашен је са релевантним националним документима у областима економског развоја^{6 7}, заштите животне средине⁸ и друштвеног развоја⁹.

План развоја општине Књажевац је усклађен и са просторно планском документацијом општине Књажевац, пре свега са Просторним планом и Планом генералне регулације општине Књажевац. Такође је осигурана и потребна усклађеност стратешког и буџетског планирања.

Усклађеност са стратешким оквирима Европске уније (ЕУ). Имајући у виду да је приступање Европској унији стратешки циљ државе и да су све реформе у функцији достизања тог циља, реализација циљева одрживог развоја дефинисаних Агендом 2030 се спроводи кроз процес ЕУ интеграција. Сходно томе, успостављање планског система општине Књажевац започето израдом Плана развоја, обухватиће и приоритизацију циљева одрживог развоја који су усклађени са Агендом 2030 тако да ће сва планска и развојна документа општине Књажевац, као и документа јавних политика интегрисати и УН Агенду 2030 у складу са процесом ЕУ интеграција Републике Србије.

⁵ Агенда 2030 је глобална развојна агенда УН за период након 2015 године. Са 17 циљева одрживог развоја и 169 циљних вредности покрива шири обухват него миленијумски циљеви и укључује све три кључне димензије одрживог развоја: економски раст, социјалну инклузију и заштиту животне средине. Агенда је усвојена на УН самиту у септембру 2015., а ступила је на снагу 1. јануара 2016.

⁶ Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период 2015-2020. - представља део стратешког оквира за развој конкурентности привреде Републике Србије а који се односи на унапређење услова за развој и конкурентност микро, малих и средњих привредних друштава и предузетника. Комплементарна је са Стратегијом развоја индустрије Републике Србије за период 2011-2020.

⁷ Стратегија развоја пољопривреде и руралног развоја за период 2014-2024. године – дефинише основне правце реформе сектора пољопривреде

⁸ Национални програм заштите животне средине за период 2010 – 2020. - основни стратешки документ у области животне средине

⁹ Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године – међусекторска стратегија усвојена 13. јуна 2019. године у складу са потребама уређења градског простора, решавања проблема урбаног развоја и потенцијалима које урбана насеља носе као генератори развојних активности

1. Преглед и анализа постојећег стања

1.1 МАКРО-ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ – КРАТАК ОСВРТ

У последњој деценији Србија се трансформисала у растућу економију са ниском инфлацијом, фискалним суфицитом, опадајућим јавним дугом, мањом екстерном неравнотежом и опоравком тржишта рада, што потврђују и макроекономски показатељи. Раст бруто домаћег производа (БДП) у протеклој деценији је био највиши у 2018., а тај тренд је настављен и у 2019. године захваљујући расту инвестиција и извоза, као и опоравку тржишта рада. Инфлација је стабилизована и креће се око 2% у просеку за последњих шест година. Буџет Републике Србије је у 2017. и 2018. био у суфициту (1,1% и 0,6% БДП-а), а исти тренд је настављен је у 2019., уз суфицит од 0,7% БДП-а. Макроекономска стабилизација и поправљање пословног амбијента допринели су даљем расту страних директних инвестиција (СДИ). Нето прилив СДИ у 2018. години је достигао врхунац у последњих 10 година и износио је 3,2 милијарде евра, а тренд је настављен и у првих шест месеци 2019. године када је прилив износио 1,8 милијарди евра (8,3% БДП-а). Највећи приливи СДИ бележе се у прерађивачкој индустрије, и то аутомобилској, металској, прехранбеној и хемијској. Окавак прилив инвестиција резултирао је растом запослености, производње и извоза прерађивачке индустрије. Извоз робе и услуга задржао је тренд раста из 2018. и почетком 2019. године, а вођен је растом извоза прерађивачке индустрије, услуга и пољопривреде. Удео инвестиција у БДП-у достигао је 20,2% у 2018. Текући дефицит у 2018. години износио је 2,2 милијарде евра, што чини 5,2% БДП-а. Извоз робе и услуга већи је за 11,9% у 2019. вођен извозом прерађивачке индустрије, услуга и пољопривреде, док је увоз робе и услуга растао 13,4% у истом периоду.

И поред свих горе наведених позитивних трендова, недовољан привредни раст највећи је економски проблем Србије. Наиме, целокупно подручје југоисточне Европе се према економској снази налази испод 50% у односу на Европску Унију. Већина земаља југоисточне Европе забележила је благи опоравак индустријске производње, захваљујући превасходно извозу роба и услуга, а у мањој мери личној потрошњи. Србија спада у ред слабије развијених земаља у овој скупини и према економској снази налази се на 37% ЕУ, док јој друштво испод 50% праве Бугарска са 47% и Румунија са 49%. Средње развијене земље из окружења, попут Мађарске и Хрватске, су на 75% од ЕУ, док се Словенија налази изнад 80%. По економском развоју и животном стандарду становника, Србија је на самом дну европских земаља. БДП по становнику је упола мањи од земаља централне и источне Европе и тек је на трећини нивоа развијених земаља западне Европе. Раст БДП-а Србије дужи низ година је осетно је спорији од других земаља централне и источне Европе. У претходне три године раст БДП-а Србије износио је у просеку 3-3,5%, док су друге земље централне и источне Европе у исто време расле по стопи од 4-4,5%. Привредни раст Србије структурно заостаје 1,5-2 процентна поена (п.п.) годишње, и да би ухватила корак са земљама централне и источне Европе, Србија би требало да остварује дугорочне стопе привредног раста од око 5% уместо садашњих 3-3,5%. Све ово указује да би главни покретачи раста Србије у средњем року требало би да буду инвестиције и (нето) извоз.

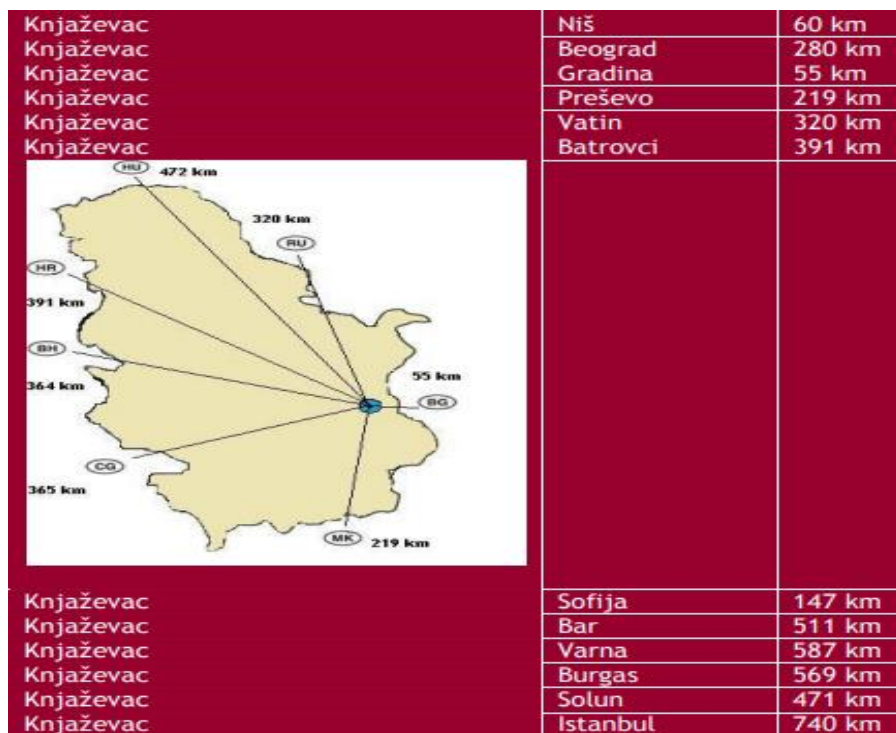
1.2 ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

1.2.1 ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

Општина Књажевац се налази у источном делу Србије, уз границу са Републиком Бугарском, на простору који је географски и историјски познат као Тимочка крајина. Подручје општине Књажевац налази се на источној географској дужини од 22° 11' до 22° 41', односно на северној географској ширини од 43° 20' до 43° 45'.

Општина Књажевац је једна од највећих општина у Србији, односно простире се на површини од 1.202 км² и по површини је чеврта општина у Републици Србији. Административни центар општине је Књажевац, а општина уз градско насеље обухвата и 85 сеоских насеља. Сам град се налази на саставу Трговишког и Сврљишког Тимока, који заједно према Зајечару чине Бели Тимок. Општина се граничи са општинама Зајечар, Бољевац, Сокобања, Сврљиг, Бела Паланка и Пирот. Значајан део граничног подручја општине представља граничну линију Републике Србије са Бугарском.

Књажевац је са другим градовима добро повезан друмским саобраћајем, а свакако најважнији путни правци су ка Зајечару и Нишу (државни пут IB реда број 35 Кладово – Неготин – Зајечар – Књажевац – Сврљиг – Ниш). Књажевац се налази у близини државног пута IB реда број 36 Параћин – Зајечар – Видин (удаљен 40 км од града), Коридора 10 (удаљен 45 км) и Коридора 4 (у Бугарској, удаљен 80 км). Кроз општину пролази железничка пруга бр. 38: Црвени Крст (Ниш) – Зајечар – Прахово пристаниште. Најближи аеродроми се налазе у Нишу (60 км) и Софији (120 км).

Слика 1 – Географски положај општине Књажевац и удаљеност од већих центара

1.2.2 ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Највећи део општине Књажевац припада брдско-планинском подручју, а простор окружују планински венци, осим са северне стране. Централни део општине чини широка котлина састављена од долина Сврљишког, Трговишког и Белог Тимока. У овом делу се налази најнижа тачка надморске висине (176 м) општине.

У планинском делу доминантно место заузима масив Старе планине чији је највиши врх Миџор (2.169 м), међутим општином се простиру и северне падине Тресибабе (787 м) и јужни део Тупижнице (1.162 м). Највећи део рељефа општине се налази на надморској висини 500-700 м (37,1%), али је значајан и удео планинских подручја висине 750-1.000 м (19,1%). Учешће високих планина је знатно мање (8,6%).

Захваљујући географском положају у близини река и постојању неколико планинских масива ово подручје има своје специфичности и различите климатске карактеристике, те се јасно издвајају климатски рејони: долински и планински, а измађу њих прелазни који је карактеристичан за брдовите делове територије општине Књажевац.

Долински рејон обухвата долине Белог, Трговишког и Сврљишког Тимока, и већи део овог рејона, нарочито долина Белог Тимока, отворен је према Панонској низији. Сврљишки и Трговишки Тимок на ушћу испод Књажевца чине Бели Тимок који обухвата слив од 906 км² од чега општини Књажевац припада око 360 км². Бели Тимок тече према Зајечару у дужини од 17 км на територији општине Књажевац. Наведене реке имају сливне реке са огранака Старе Планине, Тресибабе и Тупижнице које су са слабом издашношћу водом осим у периодима топљења снега и јаких киша. Климатске карактеристике долинског рејона испољавају се дугим, топлим, често жарким летима и краћим мада изузетно оштрим зимама, обзиром на географски положај и отвореност према Панонској низији и Карпатима.

Општина Књажевац располаже бројним али, нажалост, у највећем броју случајева недовољно искоришћеним потенцијалима. Најважнији природни ресурси општине су свакако:

- Пољопривредно земљиште које заузима око 57% територије општине;
- Шуме које се простиру на око 43.243 хектара;
- Богатство ловном дивљачи и бројна ловишта;
- Богатство и бројност биљних врста са лековитим својствима (коприва, кичица, жалфија, дан и ноћ, дивље малине, гороцвет, велебиље, боровница, божур, босиљак, мајчина дужица, маслачак, медвеђе грожђе, перуника, подбел, подубица, хајдучка трава и др.);
- Парк природе „Стара Планина“ са подручјима која су дефинисана као строги резервати природе – Јабучко равниште, Бабин Зуб, Голема река, Мирица, Козарница;
- Богати водни потенцијал. Све реке и потоци у општини припадају сливу Тимока. Поред Тимока, постоји већи број планинских речица, многобројни извори на Старој планини, са кристално чистом пијаћом водом, термално извориште Ргошка бањица које је до данас само делимично експлоатисано;
- Бројне руде и лежишта неметала, угља и битуменозних шкриљаца (налазишта бизмута, мангана, гвожђа, бакра, злата, сребра, молибдена, цинка), велика налазишта гранитног украсног камена (каменолом - Равно Бучје) и одређене концентрације злата у

алувијуму Трговишког Тимока;

- Велики енергетски потенцијал за коришћења енергије ветра на подручју Старе планине.

1.3 СТАНОВНИШТВО

1.3.1 ДЕМОГРАФИЈА

Србија као држава има велики демографски проблем смањивања и старења популације, који у великој мери утиче и на свеопшту економску одрживост. У периоду између два последња пописа (2002–2011.) дошло је до пада укупног броја становника Републике Србије за 4,1%, што је првенствено последица негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. Негативни природни прираштај се бележи већ преко 25 година, а присутан је у чак 164 од укупно 169 градова и општина. Поред тога, становништво Србије је све старије. Просечна старост становника Србије према попису 2011. износи 42,2 године, што Србију сврстава у ред земаља дубоке демографске старости, и то не само у европским већ и у светским размерама. Подаци прикупљени и у периоду након пописа 2011. указују на исте трендове када су демографске карактеристике Републике Србије у питању.

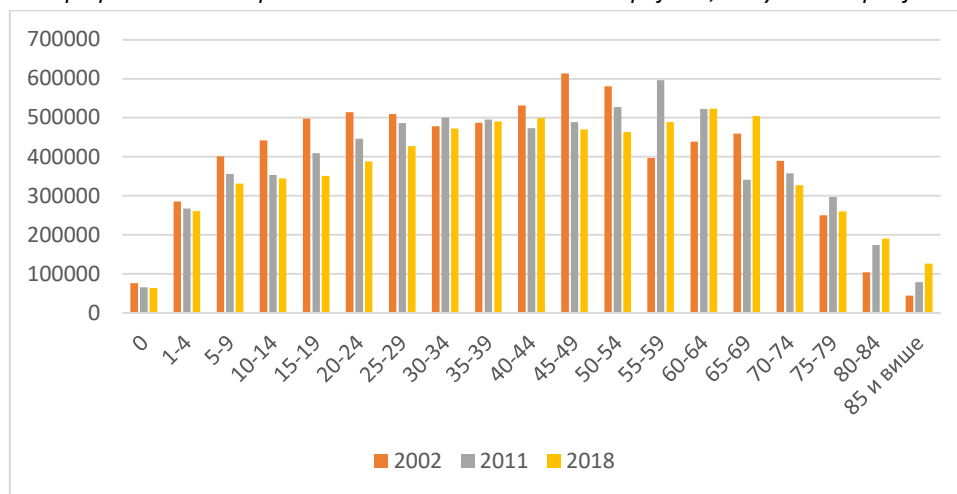
Тако се у периоду 2007 - 2017. године, број становника смањио за 360.721, док је просечна годишња стопа раста износила -4,5 на 1.000 становника. У истом периоду, удео становништва млађег од 15 година пао је са 15,5% у 2007. на 14,4% у 2017. док је проценат старијих од 65 порастао са 17,2% (2007.) на 19,6% (2017.). Контингент становништва старости 15–64 године незнатно се смањио са 67,3% (2007.) на 66,0% (2017.). Просечна старост становништва Републике Србије порасла је са 40,9 година (2007.) на 43,0 (2017.). Просечан животни век мушког и женског становништва у Републици Србији продужен је у последњих десет година за две године, са 70,7 на 73 година код мушкараца, односно 76,2 на 77,9 година код жена. Ипак, и поред достигнутог историјског максимума, животни век у Републици Србији је за пет година краћи у односу на просек ЕУ. Међутим, стопа наталитета је остала на истом нивоу у 2017. као и у 2007. и износила је 9,2‰. Основна одлика старосно-полне структуре становништва Републике Србије данас је бројчана доминација мушкараца код младог становништва, односно доминантност жена код средовечног и старог становништва.

Процењен број становника у Републици Србији у 2018. години је 6.982.604, од чега 51,3% чине жене (3.580.898), а 48,7% мушкарци (3.401.706). И у 2018. години настављен је тренд депопулације, што значи да је и стопа раста становништва, у односу на претходну годину, негативна и износи -5,5‰. Истовремено, процес демографског старења становништва манифестује се ниским и стално опадајућим учешћем младих и високим и континуирано растућим уделом старих у укупном становништву. Према подацима за Републику Србију у 2018. години удео лица старих 65 и више година износи 20,2%, а млађих од 15 година има 14,3%.

Сходно овим налазима, основна одлика кретања пројектованог становништва Србије за период од наредних 20 година јесте одвијање процеса депопулације што би значило да би 2041. године (када се буде вршио попис становништва) број становника Србије био мањи него 2011. (последњи попис), а Србија би била типично подручје негативног природног прираштаја.

Становништво би демографски старило, тако да би се за тридесет година скоро сваки четврти становник био старији од 65 година, а стопа демографске зависности старијег становништва током пројекционог периода порасла би са 25% на 39%.

Графикон 1 – Старост становништва по категоријама, Република Србија

Извор: Републички завод за статистику (РЗС)

Број становника. Општина Књажевац се простире на површини од 1.202 км² и по величини је четврта општина у Републици Србији. Међутим, општину карактерише висока разутјеност. По попису из 2011. године, у општини живи 31.491 становника, од чега 58,44% живи у Књажевцу, а 41,56% у 85 сеоских насеља. Административни центар општине је Књажевац у коме живи 18.404 становника.

На основу процене Републичког завода за статистику, у Књажевцу тренутно живи око 28.000 становника.

Табела 1 - Процењени број становника на територији општине Књажевац

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Општина Књажевац	31.042	30.490	29.948	29.413	28.896	28.402	Око 28.000

Извор: РЗС

Кретање становништва. У периоду између два пописа, 2002-2011. године, број становника се смањило за 5.681 становника, односно 15,3%, што је једна од највећих негативних стопа у Републици Србији. Смањење броја становника у општини је довело и до смањења густине насељености са 33,92 (2002.) на 26,19 (2011.) и на процењених 24 становника/км² у 2017. години.

Табела 2 - Број становника по насељима у општини Књажевац (упоредни преглед између последња 2 пописа)

Р.бр.	Насеље	Број становника 2002.	Број становника 2011.
1	Општина Књажевац	37.172	31.491

2	Књажевац	19.351	18.404
3	Сеоска насеља	17.821	13.087
4	Алдина Река	12	1
5	Алдинац	26	16
6	Балановац	328	242
7	Балинац	38	19
8	Балта Бериловац	187	133
9	Бањски Орешац	96	66
10	Бели Поток	243	165
11	Берчиновац	172	120
12	Божинавац	26	17
13	Булиновац	194	174
14	Бучје	369	256
15	Валевац	281	214
16	Васиљ	757	596
17	Видовац	45	23
18	Вина	424	292
19	Витковац	352	223
20	Влашко Поље	172	114
21	Вртовац	218	143
22	Габровница	10	3
23	Глоговац	73	66
24	Горња Каменица	377	258
25	Горња Соколовица	41	19
26	Горње Зуниче	475	420
27	Градиште	31	22
28	Грезна	329	285
29	Дебелица	423	333
30	Дејановац	27	15
31	Доња Каменица	360	229
32	Доња Соколовица	136	86

33	Доње Зуниче	407	374
34	Дрвник	15	7
35	Дреновац	141	98
36	Дречиновац	88	59
37	Жлне	161	98
38	Жуковац	114	63
39	Зоруновац	179	107
40	Зубетинац	191	110
41	Иново	100	59
42	Јаковац	349	241
43	Јаловик Извор	238	111
44	Јања	37	23
45	Јелашница	212	133
46	Каличина	256	224
47	Кална	553	287
48	Кандалица	52	25
49	Кожељ	181	96
50	Крента	137	67
51	Лепена	137	95
52	Локва	69	42
53	Мањинац	122	70
54	Миљковац	154	86
55	Минићево	828	779
56	Мучибаба	110	62
57	Ново Корито	208	126
58	Орешац	335	272
59	Ошљане	256	156
60	Папратна	13	5
61	Петруша	120	62
62	Подвис	369	261
63	Понор	144	66

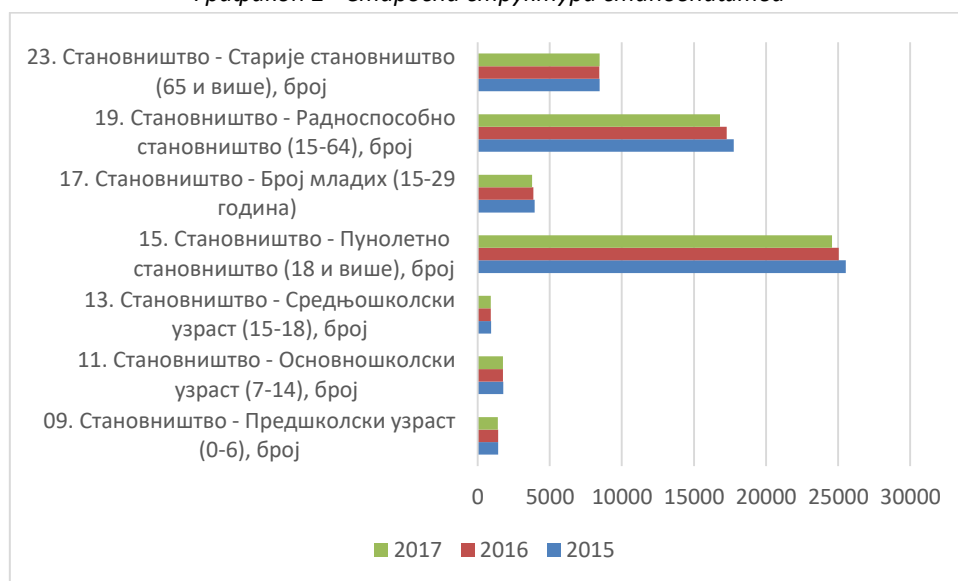
64	Потркање	83	72
65	Причевац	54	25
66	Равна	252	165
67	Равно Бучје	28	15
68	Радичевац	59	29
69	Ргоште	319	266
70	Репушница	-	-
71	Сврљишка топла	112	79
72	Скробница	178	104
73	Слатина	124	90
74	Стањинац	95	53
75	Старо Корито	51	23
76	Стогазовац	132	104
77	Татрасница	5	3
78	Трговиште	1.953	1.855
79	Трновац	227	165
80	Ћуштица	253	166
81	Црвење	152	140
82	Црни Врх	133	91
83	Шарбановац	25	13
84	Шести Габар	173	88
85	Штипина	531	466
86	Штитарац	61	59
87	Штрбац	246	153
88	Шуман Топла	77	49

Извор: РЗС – Попис 2002. и 2011. године

Старосна структура становништва. Становништво општине Књажевац је према процењеним подацима а судећи по просечној старости значајно старије од просека Србије у периоду 2011 – 2018. (48, 8 наспрам просека Србије 43,2 у 2018.). У старосној структури становништва преовладава радно способно становништво са 59,2%, што указује на постојање значајног континента радно способног становништва. Забрињавајући податак је, међутим, више него дупло већи удео старог становништва (29,8%) у односу на младе (13,3%) у старосној структури становништва. Старосна структура становништва је посебно лоша у сеоским срединама у

којима је изразито изражен процес старења села. Поједина, удаљена, планинска села су на путу изумирања, а Репушница је од 2006. године село у коме више нема становника.

Графикон 2 - Старосна структура становништва

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, Републички секретаријат за јавне политике (РСЈП)

Стопа природног прираштаја има негативан предзнак – 15%. У 2018. години је стопа наталитета износила 5,6%, а морталитета 20,6%. Постојећи социјални показатељи су, такође, негативни и указују да је највећи број домаћинства са два (29,22%) или једним (25,43%) чланом.

Сходно овим налазима, основна одлика кретања пројектованог становништва општине Књажевац за период до 2041. године је смањење броја становника, обзиром да је пројектовани број становника за 2041. мањи од броја становника у 2011. и износи око 20.000.

Образовна структура. На територији општине Књажевац преовлађује становништво са потпуним или делимичним основним образовањем, значајно је присутно становништво са завршеном средњом школом, док је удео становништва са вишим и високим образовањем доста низак.

Табела 3 - Образовна структура (становништво старо 15 и више година према школској спреми и полу)

	Пол	Укупно	Без школске спреме	Непотпуно основно	Основн о	Средње	Више	Високо образовање	Непозна то
Општина Књажевац	с	28.176	866	6.493	6.396	11.576	1.268	1.510	67
	м	13.661	185	2.336	2.936	6.661	690	821	32
	ж	14.515	681	4.157	3.460	4.915	578	689	35

Извор: Општине и региони у Републици Србији, 2013.

Преглед најважнијих демографских показатеља општине Књажевац дат је у табели.

Табела 4 - Демографски показатељи општине Књажевац

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Површина, км ²	1.202	1.202	1.202	1.202
2. Број насеља	86	86	86	86
3. Густина насељености	24	24	24	23
4. Број становника	29.413	28.896	28.402	27.921
5. Број становника, мушко	14.422	14.180	13.952	13.736
6. Број становника, женско	14.991	14.716	14.450	14.185
7. Становништво - Предшколски узраст (0-6)	1.430	1.417	1.397	1.340
8. Становништво - Предшколски узраст (0-6), %	4,9	4,9	4,9	4,8
9. Становништво - Основношколски узраст (7-14)	1.778	1.764	1.746	1.719
10. Становништво - Основношколски узраст (7-14), %	6	6,1	6,1	6,2
11. Становништво - Средњошколски узраст (15-18)	938	914	909	931
12. Становништво - Средњошколски узраст (15-18), %	3,2	3,2	3,2	3,3
13. Становништво - Пунолетно становништво (18 и више)	25.523	25.035	24.566	24.157
14. Становништво - Пунолетно становништво (18 и више), %	86,8	86,6	86,5	86,5
15. Становништво - Број младих (15-29 година)	3.964	3.862	3.774	3.703
16. Становништво - Млади (15-29 година), %	13,5	13,4	13,3	13,3
17. Становништво - Радноспособно становништво (15-64)	17.753	17.273	16.805	16.343
18. Становништво - Радноспособно становништво (15-64), %	60,4	59,8	59,2	58,5
19. Становништво - Старије становништво (65 и више)	8.452	8.442	8.454	8.513
20. Становништво - Старије становништво (65 и више), %	28,7	29,2	29,8	30,5
21. Просечна старост становништва	48,68	48,68	48,74	48,85
22. Индекс старења	256,7	256,5	256,7	257,9
23. Наталитет	197	228	177	157
24. Стопа наталитета	6,7	7,89	6,23	5,6
25. Морталитет	721	629	650	576
26. Стопа морталитета	24,51	21,77	22,89	20,6
27. Природни прираштај	-524	-401	-473	-419
28. Стопа природног прираштаја	-17,82	-13,88	-16,65	-15
29. Унутрашњи миграциони салдо	-15	-92	-22	-48

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

1.3.2 ЗАПОСЛЕНОСТ И НЕЗАПОСЛЕНОСТ

Од укупног броја становништва, у општини Књажевац се у последње четири године удео радно способног становништа (15-64 године) кретао око 60% с тим што има благу тенденцију опадања. Истовремено је од 2015. године и број незапослених у константном паду.

Табела 5 – Незапослена лица 2015-2018.

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Незапослена лица	3.712	3.558	3.182	2.849
2. Незапослена лица на 1000 становника	126	123	112	102
3. Незапослене жене, као % незапослених лица	44,9	45,1	45,3	45,1
4. Незапослена лица са средњим образовањем, као % незапослених лица	57,9	55,3	53,3	52,7
5. Незапослена лица са вишим и високим образовањем, као % незапослених лица	11,3	11,7	11,6	11,3
6. Дугорочно незапослена лица, као % незапослених лица	62,4	65,2	65,4	67,3
7. Незапослени млади, као % незапослених лица	21,2	20	19,3	18,8
8. Незапослени старији, као % незапослених лица	34	34,5	36,3	37,2

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Релативно је висок удео регистрованих незапослених лица из старосне групе између 25 и 29 година у укупном броју лица у старосној групи 25-29 година, што указује на чињеницу да су након завршетка образовања шансе за проналазак запослења пре напуњених 30 година мале. Учешће лица старости 50-64 године у укупној регистрованој незапослености је 37% и блиско је повезано са демографским карактеристикама општине. Пописни подаци показују да су стопе активности и стопе запослености жена значајно ниже од одговарајућих стопа за укупно становништво исте старости.

Број регистрованих запослених у 2018. години у општини Књажевац је 6.422. Удео регистрованих запослених у укупном становништву старости 15-64 у 2018. години је 24,2%. У периоду од 2012. до 2018. године дошло је до повећања запослености за 17% на територији општине Књажевац.

Табела 6 –Запослена лица 2015-2018.¹⁰

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
Запослена лица	6.592	6.085	6.281	6.422

Извор: Девинфо

Највише је запослених у правним лицима која послују на територији општине, док је најмање индивидуалних пољопривредних произвођача.

Графикон 3 - Регистрована запосленост у општини Књажевац (2015 – 2018.)

Извор: РЗС

Када је у питању структура регистроване запослености по делатностима, удео запослених у пољопривреди у општини Књажевац је 44%, удео запослених у прерађивачкој индустрији је 20%, док је удео запослених у делатностима које се односе првенствено на јавни сектор (образовање, државна управа и одбрана и обавезно социјално осигурање, здравствена и социјална заштита) 14%.

Табела 7 - Запослени према сектору делатности

Сектор	2018.
Пољопривреда, шумарство и рибарство	180
Рударство	-
Прерађивачка индустрија	2.495
Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	64
Снабдевање водом и управљање отпадним водама	135
Грађевинарство	110
Трговина на велико и мало, поправка моторних возила	772
Саобраћај и складиштење	188
Услуге смештаја и исхране	307
Информисање и комуникације	61

¹⁰ Подаци су преузети из месечних статистичких билетена (децембар наведених година) Националне службе за запошљавање

Финансијске делатности и делатности осигурања	45
Пословање некретнинама	7
Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	220
Административне и помоћне услужне делатности	126
Државна управа и обавезно социјално осигурање	338
Образовање	465
Здравствена и социјална заштита	578
Уметност, забава и рекреација	86
Остале услужне делатности	122
Регистровани индивидуални пољопривредници	133

Извор: РЗС

Коефицијент економске зависности је 155,32 што значи да једно лице које обавља занимање издржава 1,5 економски зависних лица. Узрок овоме лежи не само у броју незапослених већ пре свега великом учешћу старије популације, која није радно активна, у укупном броју становника.

1.4 ПРИВРЕДА

Привредна трансформација Србије у последњих 10 година условљена је закаснелом транзицијом (2001–2015.), дуготрајним дезинвестирањем и значајним технолошким заостајањем за развијеним привредама Европе, као и негативним ефектима глобалне рецесије (2009–2015). Развојна позиција Србије у Европи у последњој деценији није се променила, те Србија припада групи најнеразвијенијих европских држава.

Према степену развијености јединица локалних самоуправа општина Књажевац припада неразвијеним општинама, односно IV групи развијености општина (изразито недовољно развијених јединица локалних самоуправа, чији је степен развијености испод 60% републичког просека), на основу Уредбе о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину („Сл. Гласник РС“, бр. 104/2014).

Табела 8 – Основни показатељи привредног сектора општине Књажевац

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Број привредних друштава	275	292	302	305
2. Број предузетника	716	759	801	894
3. Број привредних друштава на 1000 становника	9	10	11	11
4. Број предузетника на 1000 становника	24	26	28	32
5. Нето ефекат оснивања нових привредних друштава	2,5	2,3	5	1,5
6. Нето ефекат оснивања нових предузетника	0,9	1,4	1,4	2,3
7. Стопа настанка привредних друштава, %	5,5	4,8	5	5,2

8. Стопа настанка предузетника, %	15,1	17,7	16,5	17,8
-----------------------------------	------	------	------	------

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

1.4.1 ИНДУСТРИЈА И ПРЕДУЗЕТНИШТВО

Индустрија. Носиоци економског развоја општине у другој половини прошлог века су била велика предузећа која су уједно и запошљавала значајан број људи у општини. Међутим, након процеса приватизације и реструктурирања, та предузећа или нису више активна или нису више носиоци економског развоја, што је условило пад целокупне економске активности у општини. Изузетак је некадашња фабрика обуће „Леда“, која данас послује као „Falc East“, као и ППК „Џервин“ који је обновио своју прераду и производњу на територији општине Књажевац.

У погледу привредне развијености, доминантне привредне граде су обућарска, текстилна, дрвопрерађивачка, прехранбена, док је у мањој мери заступљена металопрерађивачка индустрија. Данас су носиоци привредног развоја општине Књажевац:

- Falc East доо (обућарска индустрија),
- С.Ц.С Плус доо (дрвопрерађивачка индустрија),
- „Progetti“ доо (обућарска индустрија),
- Џервин доо (пољопривреда),
- Тимомед (прехранбена индустрија).

Табела 9 – Број привредних друштава

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Активних	275	292	302	305
2. Новооснованих	15	14	15	16
3. Брисаних/угашених	6	6	3	11

Извор: Агенција за привредне регистре (АПР)

Табела 10 – Финансијске перформансе привредних друштава

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Број привредних друштава	275	258	266	261
2. Број запослених	2.681	3.146	3.365	3.104
3. Пословни приходи	8.209.875	8.863.416	9.430.907	9.583.865

Извор: АПР

Инвестиције. Општина Књажевац је смештена наомак тржишта ЕУ, на самој граници са Бугарском. Поред повољног положаја, општина нуди и разне олакшице и погодности, што је чини примамљивом инвеститорима. У последњих 10 година створени су услови који су привукли стране инвеститоре, али су се упоредо развијала мала и средња предузећа, што је утицало на пад незапослености, али и квалитетнији живот грађана.

Предузетништво. Предузетнички дух је одувек присутан на територији општине Књажевац, тако да постоји велики број малих и средњих предузећа. Након транзиционог периода,

односно после 2000. године број предузетника је нагло почео да расте. Из године у годину број предузетника је на приближно истом нивоу, јер се одређени број предузетничких радњи затвара, али се отварају и нове предузетничке радње.

Табела 11 – Број предузетника

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
9. Активних	716	759	801	894
10. Новооснованих	108	134	132	159
11. Брисаних/угашених	120	97	92	69

Извор: АПР

Табела 12 – Финансијске перформансе предузетника

Назив индикатора	Вредност индикатора			
	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Број предузетника	716	759	801	894
2. Број запослених	428	471	479	504
3. Пословни приходи	1.969.302	1.903.851	2.292.947	2.266.097

Извор: АПР

Слично као и код привредних друштава, највећи број малих и средњих предузећа послује у области обућарске, текстилне, дрвопрерађивачке и прехранбене индустрије, док је у мањој мери заступљена металопрерађивачка индустрија.

Зараде. Просечна зарада на територији општине Књажевац је испод просека Републике Србије. Просечна зарада по запосленом, без пореза и доприноса у 2018. години, у општини Књажевац износила је 37.490 динара, док је просечна зарада по запосленом, без пореза и доприноса на нивоу Републике Србије у 2018. години износила 49.650 динара.

1.4.2 Пољопривреда и рурални развој

Током транзиционог периода у Републици Србији није дошло до значајније промене привредне структуре. Наиме, пољопривреда Србије представља напреднији део укупне привреде земље, јер бележи већи раст и боље трендове него многи други сектори захваљујући погодним природним условима (подручју северне географске ширине, са четири годишња доба и четири климатска подручја) за развој разноврсне пољопривредне производње. Од почетка 21. века допринос пољопривреде БДП-у је опадао, првенствено као последица бржег раста активности у непроизводним секторима. Међутим, удео пољопривреде у структури бруто додате вредности (БДВ) привреде Републике Србије је и даље веома висок и у односу на просек земаља ЕУ, Република Србија има значајно веће учешће БДВ сектора пољопривреде у укупном БДВ, а значајно ниже учешће сектора услуга. Висок удео пољопривреде у основним макроекономским агрегатима Републике Србије у односу на друге земље, може се са једне стране приписати богатим природним ресурсима и повољним климатским условима за пољопривредну производњу, а са друге стране споријем процесу структурног реформисања остатка привреде и застојима у том процесу. Иако апсолутно изражена запосленост у

пољопривреди бележи високе стопе смањења, удео пољопривреде у укупној запослености у Републици Србији је и даље веома висок, међу највишим у Европи, и износи преко 20%.

Пољопривредно-прехранбени производи имају значајну улогу и у спољнотрговинској размени Републике Србије, нарочито у извозу. Њихово учешће у укупном извозу усталило се последњих година на око 23%.

Општина Књажевац поседује природне ресурсе за развој пољопривреде обзиром да због географског положаја и умерене континенталне климе има добре услове за развој пољопривреде, пре свега воћарства, али и за развој органске производње.

Табела 13 – Обрадиво земљиште

	Општина Књажевац	Република Србија
Површина у км ²	1.202	88.361
% обрадивог земљишта	25.35%	65,8%

Извор: РЗС

Пољопривредно земљиште је издељено у 85 катастарских општина. Пољопривредне површине су углавном у приватном власништву. Просечан пољопривредни посед карактерише издељеност на већи или велики број малих парцела, значајан удео шума и травњака (ливаде, пашњаци, напуштено земљиште) и мешовита производња. У Књажевцу има укупно 653.761 парцела, од чега је 593.948 у приватном сектору. Просечна величина парцеле у приватном сектору је 0,14 ха, а у државном 0,60 ха.

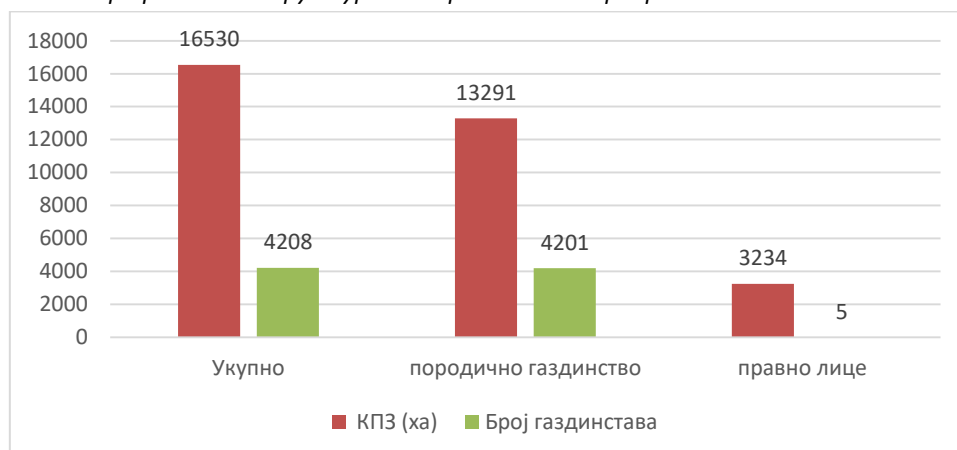
Табела 14 - Структура укупне пољопривредне површине у општини према начину коришћења

	Површина (хектара)
Коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ)	17.508
Некоришћено пољопривредно земљиште	12.959
Површина под шумом	17.216
Остало земљиште	570
Укупно расположиво земљиште	48.255

Извор: РЗС

Пољопривреда на територији општине Књажевац се обавља на 4.208 газдинства. Укупна површина коришћеног пољопривредног земљишта износи 17.508 ха. Највећи број газдинстава су породична (99,8%), предузетника је свега 1 а правних лица 5. Просечна величина пољопривредног газдинства у општини Књажевац износи око 5 ха, што је мање у односу на просек Зајечарског округа, али знатно више у односу на просек РС. Пољопривредна газдинства у брдско-планинским пределима општине имају већи посед, неповољније земљишне структуре, у којима преовладавају ливадске и пашњачке површине и земљиште лошије бонитетне класе. У равничарским деловима општине присутна су газдинства мањег земљишног поседа али значајно боље земљишне структуре у којима преовладавају оранице.

Графикон 4 - Структура и површина пољопривредних газдинстава

Извор: РЗС

Структуру земљишног фонда општине чини већи број типова и варијетета земљишта. За пољопривредну производњу најинтересантнији су типови земљишта заступљени у речним долинама и брежуљкастим деловима општине Књажевац. Међутим, општина Књажевац не располаже већим површинама квалитетнијих класа земљишта и у вегетационом периоду дефицитарна је падавинама што је сврстава у аридна подручја и директно утиче на интензиван развој пољопривредне производње.

Житарице су засејане на 4.831 ха. Повртарством се бави укупно 888 газдинстава на 160 ха. Укупна површина под воћем је 3.220 ха, а воћарством се бави 2.769 газдинство. Виноградарством се бави 1.355 газдинстава на територији општине на укупној површини од 411 ха.

Сточарством се у општини Књажевац бави велики број газдинстава. Ливадске и пашњачке површине представљају велики потенцијал за развој сточарске производње. Значајан део ораничних површина се користи за производњу крмног биља што указује на велики значај сточарства у структури пољопривредне производње.

У општини је значајно развијена производња меда. На територији општине постоји око 14.000 кошница а укупна годишња производња меда на територији општине је око 200 тона.

Међутим и поред несумњивих природних ресурса, и Књажевац прате миграциони трендови као и остатак Србије, те је дошло је до великог одлива становништва из сеоских у градске средине, односно до неповољне старосне структуре сеоских домаћинстава. Евидентан је проблем старења сеоског становништва дугогодишњом миграцијом младих ка градском језгру и преоријентацији на индустријска занимања, што је још више отежало стање у овој грани привреде.

Од 85 сеоских насеља свега 27 се налази у равничарским, док се 36 налази у брдским, а 22 у брдско-планинским подручјима општине. У селима има мали број деце, а у појединим сеоским насељима више нема деце. У великом броју су присутна старачка газдинства. Такође,

у великом броју села има више пензионера од радно способног становништва, тако да се пољопривредно становништво на подручју општине Књажевац у континуитету смањује.

1.4.3 Туризам

С обзиром на површину коју захвата, општину Књажевац карактерише разноврсност и у културном и у природном погледу. Почеци интензивнијег развоја туризма општине Књажевац везују се за 2007. Годину и почетак изградње ски центра на Старој планини, дуго очекиваног акцелератора развоја туризма. Примарни ресурс, окосница туристичког развоја општине Књажевац је Стара планина, на којој постоји изграђена инфраструктура и супраструктура за зимски туризам. Изградња зимског центра на планини изазвала је и ангажовање приватног сектора и његово укључивање у туризам.

Ски центар на Старој планини се простира на надморској висини од 1.100 до 1.900 м.н.в. и има одличан потенцијал за изградњу дугих стаза за алпско скијање. Садржај скијашког центра на Старој планини чине стазе на локацијама „Коњарник“, „Сунчана долина“ и „Јабучко равниште“. На локацији „Јабучко равниште“ налази се осмоседна гондола за превоз скијаша од хотела у даљи систем жичара и стаза. У оквиру овог дела скијалишта изграђена је и четвороседна жичара, и ски лифт тако да је повезан са делом скијалишта на „Бабином зубу“. Више од 13 км одлично уређених стаза, различитих тежина, припремљене су за скијаше свих категорија, а изграђен је и систем за вештачко оснежавање.

На Старој планини постоји око 1.600 лежајева у смештајним објектима различитог типа, што је, односу на број скијаша који се на дневном нивоу евидентира на пунктовима ЈП Скијалишта Србије, далеко испод потребних капацитета. Потенцијали којима располаже Стара планина превазилазе тренутни степен њене валоризације. На њој је могуће изградити врло комплексан систем стаза, пратеће опреме и инфраструктуре.

Поред Старе планине која представља окосницу развоја туризма општине Књажевац, други по важности природни потенцијал је термални извор Ргошка бањица који се налази на око 5 км од Књажевца у правцу Ниша, у атару села Ргоште. Капацитет изворишта и хемисјки састав воде указују на значајне потенцијале за развој бањског туризма обзиром да вода из Ргошке бање садржи велики број хемијских елемената (калцијум, магнезијум, натријум итд) и помаже код реуматских обољења, док температура воде омогућава терапијско коришћење и за срчана обољења.

На територији општине Књажевац постоје и велики потенцијали за развој ловног туризма, обзиром да је окружена масивима Тресибабе, Тупижнице и Старе планине. На овом подручју постоје четири ловишта укупне површине око 60.000 хектара: „Тупижница“, „Србија шуме II“, „Тресибаба“, и „Миџор-Кална“.

Поред ових природних ресурса за развој туризма, на територији општине Књажевац постоје и друге комплементарне туристичке вредности чија привлачна снага није довољна да би самостално привукли велики број посетиоца, али употпуњују туристичку понуду и повећавају атрактивност примарних ресурса. Све горе наведено није остало незапажено, тако да је

општина Књажевац 2014. године од стране Туристичке организације Србије проглашена изузетном дестинацијом Европе.

Сви ови ресурси уз активну локалну и националну кампању, условили су пораст туристичког промета у протеклих неколико година, тако да је у односу на 2017. годину у 2018. години број долазака порастао за 25%, а број ноћења за 22%. Просечна дужина боравка туриста у 2018. години је 3,3 дана.

Табела 15 - Доласци и ноћења туриста у општини Књажевац у периоду 2014 – 2018.

Година	Доласци туриста			Ноћења туриста		
	Доласци Укупно	Доласци Домаћи	Доласци Страни	Ноћења Укупно	Ноћења Домаћи	Ноћења Страни
2014.	11.853	9.335	2.518	42.641	34.334	8.307
2015.	17.262	13.262	4.000	58.875	47.027	11.848
2016.	15.439	10.922	4.517	55.014	41.611	13.403
2017.	16.850	13.339	3.511	57.584	46.727	10.857
2018.	22.667	17.201	5.466	73.885	58.880	15.005

Извор: Туристичка организација општине Књажевац

У 2018. години боравишна такса је наплаћена за 19,9 % више у односу на 2017. годину, а чак 205,3 % више у односу на 2015. годину. Највеће учешће у укупној наплати боравишне таксе остварује Хотел Стара планина на Јабучком равништу (73,8% у 2018. години).

Графикон 5 - Уплаћена боравишна такса, преглед од 2013. до 2018. године

Извор: Туристичка организација општине Књажевац

1.5 УРБАНИЗАМ И ИНФРАСТРУКТУРА И ЈАВНЕ УСЛУГЕ

1.5.1 Планска документација

Ажурност планске документације и ефикасност у њеном спровођењу представљају предуслов за ефикасну изградњу, квалитетну и поуздану понуду инвеститорима који желе да улажу и лакши приступ општинским услугама за све грађане. Доношењем следећих просторних и урбанистичких планова створен је основ за планирање и изградњу на читавој територији општине Књажевац:

- **Просторни планови**

- ✓ Просторни план општине Књажевац („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 9/1/2011)
- ✓ Просторни план подручја Парка природе и туристичке регије Стара планина („Сл. гласник РС“ бр. 115/2008)

- **Планови генералне регулације**

- ✓ План генералне регулације Књажевца („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 9/1/2011)
- ✓ План генералне регулације туристичког насеља „Коњарник“ на Старој планини („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 9/2009)
- ✓ Измена и допуна плана генералне регулације туристичког насеља „Коњарник“ на Старој планини („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 4/2016)
- ✓ План генералне регулације туристичког пункта „Козарница“ („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 4/2016)
- ✓ План генералне регулације туристичког центра „Голема река“ са туристичким пунктом „Мирица“ („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 4/2016)
- ✓ План генералне регулације насеља Минићево („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 23/2016)
- ✓ Измена и допуна Плана генералне регулације Књажевца („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 33/2016)
- ✓ План генералне регулације насеља Кална („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 2/2019)

- **Планови детаљне регулације:**

- ✓ План детаљне регулације прве фазе туристичког ризорта „Јабучко равниште“ на Старој планини (измена и допуна) („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 9/2009 и 9/2010)
- ✓ План детаљне регулације ромског насеља „Нишки пут“ у Књажевцу („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 7/2010)
- ✓ План детаљне регулације спортско-рекреационог и здравствено-рехабилитационог центра „Бањица“ („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 3/2011)
- ✓ План детаљне регулације граничног прелаза „Кадибогаз“ код Новог Корита („Сл.лист општина“ бр. 8/2005)
- ✓ План детаљне регулације „Ушће“ и зелене пијаце у Књажевцу („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 6/2013)
- ✓ План детаљне регулације гробља „Берчиновачко брдо“ у Књажевцу („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 28/2013)
- ✓ План детаљне регулације далековода 35 KB „Балта Бериловац - Јабучко равниште“ на Старој планини („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 16/2014)

- ✓ План детаљне регулације спортско - рекреативног комплекса „Бараница“ („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 17/2015)
- ✓ План детаљне регулације граничног прелаза „Кадибогаз“ код Новог Корита на територији општине Књажевац („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 4/2016)
- ✓ План детаљне регулације археолошко-етнолошког парка „Равна“ („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 28/2016)
- ✓ План детаљне регулације друге фазе туристичког ризорта „Јабучко равниште“ на Старој планини („Сл.лист општине Књажевац“ бр. 33/2016)

1.5.2 КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА И УСЛУГЕ

Саобраћајна инфраструктура. Путна мрежа на територији општине је на задовољавајућем нивоу, с обзиром на постојање 85 насеља. Државни пут IБ реда број 35 (Кладово – Неготин – Зајечар – Књажевац – Сврљиг – Ниш), у дужини од 33 км пролази кроз општину Књажевац, и свакако представља најзначајнији путни правац у општини. Са седам регионалних путних праваца Књажевац је саобраћајно повезан са суседним општинама.

На територији општине Књажевац постоји 273,9 км општинских путева од чега је 212,1 км путева са савременим колосеком. Дужина државних путева I реда је 29.537 км, а државних путева II реда је 187.002 км.

Водопривредна инфраструктура. Водозахват „Сињи Вир“ изграђен 1974. обезбеђује довољне количине здраве пијаће воде и поуздано водоснабдевање свих корисника повезаних на овај систем. Књажевачки водовод је добио карактер регионалног субсистема. ЈКП „Стандард“ Књажевац врши испоруку воде из система „Сињи Вир“ граду Књажевцу и сеоским насељима: Васиљ, Подвис, Ргоште, Жлне – насеље „Сува“, Трговиште, Берчиновац, Г. Зуниче, Д. Зуниче, Јелашница, Јаковац, Петруша, Минићево, Витковац, Саставак, Грезна, Глоговац, Булиновац и Црвење. Поред ових насеља водом се снабдевају и Кална и Инова као посебни систем снабдевања водом. Такође се врши испорука воде из резервоара за насеље Балановац. Остала насеља у општини Књажевац се снабдевају из сопствених система водоснабдевања. Водовод је комбинованог типа и то од изворишта гравитациони до прве пумпне станице одакле се даље препумпава до корисника. У систему је 17 пумпних станица, 1 канализациона и 17 резервоара, а у употреби су цеви од различитог материјала и различитог пречника. Најзначајнија изворишта водоснабдевања су: „Сињи Вир“, „Језава“ и „Кална“, а сва три извора водом снабдевају око 24.500 становника општине Књажевац.

Одвођење отпадних вода. Отпадне воде у општини Књажевац су санитарно фекалне отпадне воде из домаћинства и нетретирани индустријске и комуналне отпадне воде, дренажне воде из пољопривреде, оцедне и процедурне воде из депонија. Отпадне воде се, осим појединих индустријских погона који поседују уређаје за пречишћавање отпадних вода, испуштају без пречишћавања у водотокове Сврљишког и Трговишког Тимока. Систем канализације у Књажевцу је сепарациони, тј. одвојена је фекална од атмосферске канализације. Фекалне отпадне воде заједно са индустријским отпадним водама су преко примарних сакупљача гравитационо доведене до црпне станице, одакле се препумпавају у Сврљишки Тимок на око 180 м узводно од његовог састава са Трговишким Тимоком. Други излив канализације је директно у Бели Тимок. Канализација за отпадне воде насеља у Књажевцу покрива око 80%

града и у њу се без предтретмана уливају и отпадне воде привредних предузећа.

1.6 ЖИВОТНА СРЕДИНА

Бука. Узроци буке у општини Књажевац, као и у многим другим општинама, су сви видови саобраћаја (друмски и железнички) и бука из локалних извора као што су привредна постројења, угоститељске и занатске радње и др. Прописане су граничне вредности индикатора буке и односе се на укупну буку која потиче од свих извора буке на посматраној локацији. У досадашњем периоду на територији општине није вршено систематско мерење буке у животној средини, осим појединачних мерења из локалних извора емисије буке при чему су измерени нивои буке у оквиру прописаних граница. Општина Књажевац је донела Одлуку о акустичком зонирању и Програм мониторинга буке на територији Књажевца, чије је доношење основни предуслов за систематско испитивање нивоа буке у животној средини. На основу утврђених акустичних зона, које су одређене према постојећем стању изграђености, начину коришћења земљишта, као и према планираним наменама простора, од 01. 08.2019. године је започето систематско праћење нивоа буке.

Ваздух. Општину Књажевац одликује ваздух релативно доброг квалитета. Аерозагађење је карактеристично само за поједине активности, односно локације. Загађење ваздуха на територији општине Књажевац јавља се као последица одвијања друмског саобраћаја, емисије гасова из централних и индивидуалних ложишта, индустрија, паљења тресетишта, комуналног и пољопривредног отпада. У зимском периоду у Књажевцу и околини јавља се магла, чиме је отежано вертикално струјање ваздуха и удаљавање из атмосфере града па долази до задржавања штетних примеса растворених у капљицима магле. Општинска управа општине Књажевац води локални регистар извора загађивача на територији општине, који су у обавези да врше мониторинг емисије у ваздуху из својих емитера и достављају извештај о испитивању у прописаном року. Резултати ових испитивања су у границама прописаних вредности. Поред тога, општина Књажевац је од 01.08.2019. приступила систематском испитивању квалитета ваздуха у локалној мрежи на територији Књажевца.

Вода. Највећи проблем града Књажевца, када је реч о отпадним водама, јесте испуштање отпадних вода директно у реципијент, без икаквог третмана. Преко магистралног колектора Ø600 отпадне воде доводе до пумпне станице где се препумпавају у бетонску таложницу, одакле се без пречишћавања испуштају у Сврљишки Тимок. То концентрисано загађење радикално квари квалитет вода читавог тока Белог Тимока. У топлим и маловодним периодима синергетским деловањем (мали протоци + високе температуре воде + мали садржај кисеоника у води утицај загађења) то доводи до екстремних еколошких догађаја - до масовног угинућа риба што захтева дугогодишњи оправак реке. Отпадне воде домаћинства и из стаја се преко провизорних септичких јама које нису водонепропусне, усмеравају према најближем окружењу. Поред тога, водотоци се врло често користе и за одлагање чврстог отпада, што угрожава и погоршава стање квалитета вода у свим долинским рекама.

Земљиште. Загађење земљишта настаје из локализованих извора загађивања као што су индустријски и производни објекти, саобраћај, пољопривреда и др. али такође и из дифузних извора, преношењем путем ваздуха и из атмосферских падавина. Неадекватно одлагање

отпада на подручју општине свакако је један од кључних разлога загађења земљишта. Велики број дивљих депонија уз свако сеоско насеље, на ободима града, па и у самом градском подручју, узрок су загађивања земљишта. Неадекватна градска депонија за одлагање комуналног отпада је такође велики извор загађивања земљишта. Загађење земљишта је присутно у сваком сеоском насељу, нарочито у насељима збијеног типа, због нерегулисаних отпадних вода из септичких и ђубришних јама. Судаћи по климатским променама, уз регистровање великог броја сушних година и оштрих зима, може се констатовати повећана температура ваздуха, смањење и појава екстремних падавина, смањење заштитне улоге вегетације и отежани услови за обнављање вегетације због екстремних и непредвидивих промена.

1.7 Друштво

Развој друштва захтева интегративан приступ и стога се мора посматрати кроз више аспеката, укључујући и социјалну заштиту, образовање, здравство, културу и спорт. Као потписница Агенде за одрживи развој до 2030. године која је пре свега фокусирана на активности смањења сиромаштва, подизање животног стандарда грађана, унапређење здравственог и образовног система, Република Србија, а и све јединице локалне самоуправе би требало да дефинишу политике реформе у области друштвеног развоја у складу са овим циљевима.

1.7.1 Социјална заштита

Социјална заштита, у смислу Закона о социјалној заштити, јесте организована друштвена делатност од јавног интереса чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањање последица социјалне искључености. Социјална заштита се креира на нивоу државне политике, као систем обавезних мера, стандарда и услуга које прописује држава, али и на нивоу локалних политика као систем ванинституционалних услуга и мера заштите, које се прописују и утврђују на нивоу локалне самоуправе. У складу са тим и финансирање услуга и мера социјалне заштите потиче из два извора - државног и општинског.

У општини Књажевац корисници социјалне заштите су осетљиве групе становништва, односно групе с повећаним ризиком сиромаштва и социјалне искључености, пре свега деца и стари, али и они са ниским примањима (незапослени, старије особе без пензије), осетљиве етничке мањине (Роми), особе с инвалидитетом и др. Социјална заштита се за ове категорије обезбеђују кроз социјално осигурање и различита новчана и неновчана давања и услуге из система социјалне и дечије, као и из борачко-инвалидске заштите. Неке од конкретних мера које се спроводе у општини Књажевац јесу бесплатан јавни превоз на територији општине, бесплатна ужина за ученике, бесплатна припремна настава за упис у средње школе.

Табела 16 - Број корисника услуга социјалне заштите (2015 – 2017.)

Назив индикатора	Вредност индикатора		
	2015.	2016.	2017.
1. Број корисника новчане социјалне помоћи	455	482	470
2. Број корисника новчане социјалне помоћи, као % укупног броја становника	1,55	1,67	1,65

3. Број корисника основног додатка за негу и помоћ другог лица	52	49	47
4. Број корисника основног додатка за негу и помоћ другог лица, као % укупног броја становника	0,18	0,17	0,17
5. Број корисника дечијег додатка (0-17 година)	719	715	736
6. Број корисника дечијег додатка (0-17 година), као % укупног броја деце	18,48	18,52	19,19
7. Број деце која користе услуге смештаја (0-17 година)	34	43	45
8. Стопа деце која користе услуге смештаја (0-17 година)	8,74	11,14	11,73
9. Хранитељске породице	28	29	32
10. Број деце у хранитељским породицама	33	42	44
11. Стопа деце у хранитељским породицама	8,48	10,88	11,47
12. Број деце у резиденцијалним установама	1	1	1
13. Стопа деце у резиденцијалним установама	0,26	0,26	0,26
14. Број корисника државних домова за смештај старих (65 + година)	48	40	53
15. Број корисника државних домова за смештај старих (65 + година), као % броја становника 65 + година	0,61	0,51	0,67
16. Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад	2.780	2.848	2.853
17. Број жена корисница социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад	1.358	1.370	1.374
18. Број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад, као % укупног броја становника	9,45	9,86	10,05
19. Број пријављених случајева породичног насиља према деци	20	18	23
20. Број пријављених случајева породичног насиља према женама	49	47	63
21. Број деце у сукобу са законом	19	8	43
22. Стопа деце у сукобу са законом	7,08	3,01	16,22

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Општина Књажевац има четири установе социјалне заштите: Центар за социјални рад „Др Михајло Ступар“, Геронтолошки центар, Приватни Дом за старе „Вила Катарина“ и Завод за васпитање деце и омладине. Услуге социјалне заштите у надлежности локалне самоуправе које пружа општина Књажевац су: помоћ у кући за старе и особе са инвалидитетом; помоћ у кући за децу са сметњама у развоју; предах смештај за децу са сметњама у развоју; прихватилиште и прихватна станица за одрасла лица; прихватилиште за децу и жртве насиља; становање уз подршку за младе који излазе из система социјалне заштите; народна кухиња и дневни боравак за децу са поремећајем понашања.

1.7.2 ОБРАЗОВАЊЕ

Образовни систем је у надлежности Републике Србије, односно ресорног министарства, а један део послова у надлежности локалне самоуправе. Образовни систем у Србији (формално или институционално образовање) састоји се од предуниверзитетског образовања (рани развој и предшколско васпитање и образовање, основношколско и средњошколско) и универзитетског образовања (струковне студије – више и високе струковне школе, академске студије – факултети, мастер и докторске студије).

Предшколско образовање. Предшколско васпитање и образовање на територији општине Књажевац остварује се за децу узраста од 6 месеци до поласка у школу и остварује се у јавним предшколским установама у складу са основама програма предшколског васпитања и образовања.

Мрежу јавних предшколских установа на територији општине Књажевац, односно број и просторни распоред објеката јавних предшколских установа и васпитних група при основним школама, у којима се обавља делатност предшколског васпитања и образовања, чине:

- Предшколска установа „Бајка“ која обухвата 4 вртића
- 3 васпитне групе у издвојеним одељењима (у склопу основних школа).

И поред повећања броја предшколских установа, постојећи капацитети за предшколско образовање и васпитање су и даље недовољни.

Основно образовање. Мрежу јавних основних школа на територији општине Књажевац чине четири основне школе: ОШ „Димитрије Тодоровић Каплар“, ОШ „Вук Караџић“, ОШ „Дубрава“ и ОШ „Младост“ (за ученике са поремећајима у понашању). Основно музичко образовање и васпитање остварује се у Школи за основно музичко образовање „Предраг Милошевић“. Функционално основно образовање одраслих у првом, другом и трећем циклусу остварује се у основној школи „Младост“. Поред матичних школа, постоји и 12 издвојених одељења у којима се обавља настава. Међутим, слично тенденцијама у већем делу Србије, број основаца се из године у годину смањује.

Средње образовање. У општини Књажевац постоје две средње школе:

- Књажевачка гимназија, са смеровима: природно-математички, језички и општи смер.
- Техничка школа (средња стручна школа) са 5 подручја рада: машинство и обрада метала; текстилство и кожарство; геодезија и грађевинарство; трговина, угоститељство и туризам и економија, право и администрација.

Општина Књажевац сваке године издваја значајна новчана средства за финансирање образовних институција. Највећи део финансија се издваја за предшколско образовање сходно томе да се предшколско образовање финансира комплетно из локалног буџета, а најмањи за средњошколско образовање. У 2018. години износи у процентима се крећу у распону од 8-9% за предшколско образовање, 7-8% за основно образовање, и 1-2% за средњошколско образовање.

1.7.3 ЗДРАВСТВО

Друштвена брига за здравље становништва на нивоу општине Књажевац спроводи се у складу са националним политикама и програмима здравствене заштите и јавног здравља. Здравствена заштита организована је на два нивоа, примарном и секундарном, који су међусобно повезани и сарађују у пружању здравствене заштите грађанима општине Књажевац. Примарну здравствену заштиту организује и спроводи Дом здравља, док се секундарна здравствена заштита реализује у Општој болници који заједно чине Здравствени центар Књажевац. Дом здравља Књажевац у свом саставу има и 2 амбуланте у сеоским месним заједницама (Минићево и Кална).

Демографски показатељи старости становништва указују на тенденцију пораста удела старијег становништва што захтева и реоријентацију здравствене заштите према све већим захтевима геронтолошке здравствене заштите.

1.7.4 КУЛТУРА

Општина Књажевац је оснивач три установе културе – Завичајног музеја, Дома културе и Народне библиотеке.

„Завичајни музеј Књажевац“ у свом саставу има „Музеј града“ у кући Аце Станојевића, „Археоетно парк“ у Равни и антички локалитет „Timacum Minus“. „Музеј града Књажевца“ налази се у кући Аце Станојевића, радикалског првака и председника Народне скупштине Србије. Кућа је споменик културе, саграђена 1910., а изложени предмети културне и уметничке вредности су, пре свега, лични предмети Аце Станојевића и његове породице. У галеријском простору одржавају се различити музејски садржаји - књижевне и музичке вечери, различита предавања, итд. „Археоетно парк Равна“ налази се у селу Равна на путу за Зајечар, у дворишту сеоске школе која је и сама споменик културе, а у близини античког утврђења Timacum Minus. У склопу овог парка су истраживачка станица, намењена пре свега студентима, стручњацима и научницима различитих профила (етнолози, археолози), лапидаријум са изложеним римским каменим споменицима који су пронађени приликом археолошких истраживања, као и етнопарк у којем је реконструисано сеоско домаћинство са краја XIX и почетка XX века са циљем да презентује и негује традиционално градитељство краја. У оквиру домаћинства налазе се кућа из Горње Каменице у чијем је подруму формиран Музеј вина са винотеком, кућа из Берчиновца, амбар и казаница за печење ракије са Старе планине. „Timacum Minus“ је најстарије војно утврђење у тимочној области и налази се надомак села Равна, северно од Књажевца на обали Белог Тимока. Утврђење и пратеће насеље датирају из I века наше ере и трају све до Јустинијанове обнове царства у VI веку.

Дом културе „Књажевац“ је основан 1981. и смештен је у импозантној грађевини (са преко 3.000 m² корисне површине) која доминира центром Књажевца. У њој су смештени велика позоришна сала са 490 места и ротационом позорницом и одговарајућим гардеробама, мала сала са 160 места, друштвени клуб са 120 места, такозвана шах сала са 60 места, као и велики хол који је уједно и велика галерија Дома културе. У Дому културе смештена је и Народна библиотека, као и бројне аматерске секције.

Народна библиотека „Његош“ произишла је из Књажевачког читалишта, основаног 1860. године. Поред промоције књиге и читања, библиотека спроводи и бројне активности у циљу неговања културних вредности и „чувања памћења“ завичаја. Библиотека данас има богате и разноврсне фондове са близу 70.000 књига.

Књажевац може да се похвали најстаријим фестивалом на Балкану. Године 1951. група студената из Тимочке Крајине дошла је на идеју о организовању мултикултурне смотре и таква идеја остварена је 1962. године када су у дворишту Гимназије одржане прве студентске игре. Године 1966. смотра постаје републичка и добија назив МУЗИЧКЕ ИГРЕ СТУДЕНАТА СРБИЈЕ а потом УМЕТНИЧКЕ ИГРЕ ОМЛАДИНЕ И СТУДЕНАТА СРБИЈЕ. Почев од 1972. одржава се под називом ФЕСТИВАЛ КУЛТУРЕ МЛАДИХ СРБИЈЕ.

2. Финансирање и подстицајна политика

2.1 БУЏЕТ ОПШТИНЕ

Буџет, као основни финансијски инструмент сваке политичко-територијалне заједнице, предвиђа новчане расходе и приходе за одређени период. Са становишта локалне самоуправе, буџет садржи списак њених планираних прихода и расхода за једну годину, са пројекцијом на наредне две године, при чему план прихода говори колико новца и из којих извора локална самоуправа планира да прикупи, док расходи показују на шта намерава потрошити прикупљени новац.

У последњих неколико година, тачније од када је уведен програмски буџет, и општина Књажевац је уместо дотадашњег планирања неутралног буџета који је редовне и неопходне јавне расходе покривао редовним приходима услед чега бројна економска и социјална деловања буџета нису прихваћена, започела тренд којим буџет све више постаје економски инструмент у склопу развојне политике, чиме је општина Књажевац преместила фокус буџетирања са корисника на посао који корисник обавља и тиме омогућила сагледавање цена јавних услуга. Истовремено је равнотежа прихода и расхода уступила место сталном буџетском дефициту, а равнотежа буџета жртвована је равнотежи привреде, стопи раста и пуној запослености.

Структура буџета прописана је Законом о буџетском систему¹¹ и садржи општи и посебни део буџета. Анализом општег дела програмског буџета општине Књажевац за период 2017-2019., који садржи укупне приходе и примања буџета, укупне расходе и издатке буџета и буџетски суфицит/дефицит, посматрано у последње три буџетске године, може се закључити да укупан буџет општине Књажевац има тенденцију раста. У овом периоду забележен је раст укупног буџета за око 15%. Међутим, раст укупног буџета прати и раст дефицита.

Табела 17 - Биланс прихода и расхода буџета општине Књажевац

		2017.	2018.	2019.
1	Укупни приходи и примања од продаје нефинансијске имовине	886.818.936	965.799.154	1.036.581.426
2	Укупни расходи и издаци за нефинансијску имовину	886.818.936	997.201.254	1.166.558.536
3	Буџетски суфицит/дефицит (1-2)	0	- 31.402.100	- 129.977.110

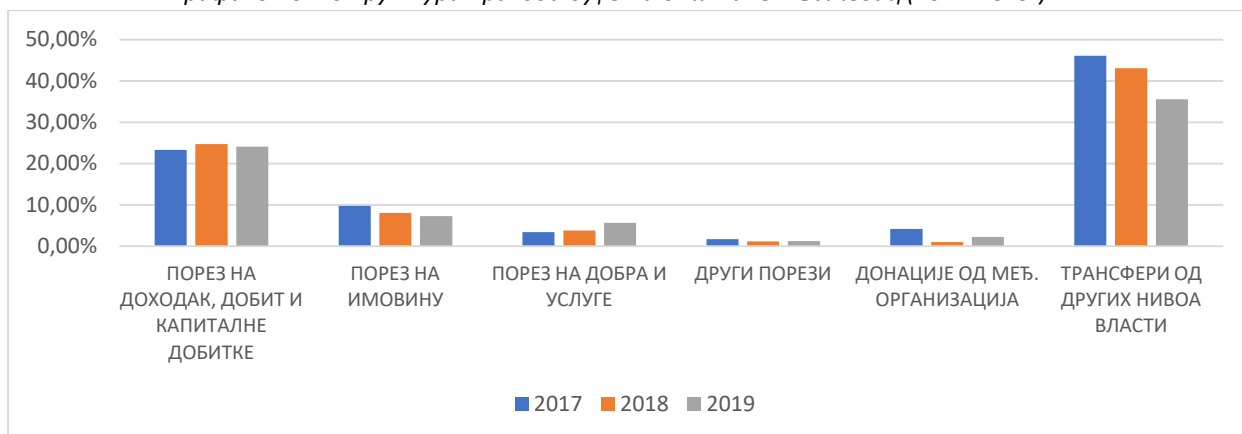
Извор: Одлуке о буџету општине Књажевац

За разлику од 2017. године, где општина није исказала ни дефицит ни суфицит, у наредном периоду је приметан тренд повећања укупног износа текућих расхода и издатака за набавку нефинансијске имовине у односу на укупни износ текућих прихода и примања остварених по основу продаје нефинансијске имовине. Општина у последње две фискалне године бележи брзи раст буџетског дефицита који је у 2018. години износио нешто изнад 3%, док је у 2019. години планиран преко 11%. (У 2019. години је планирано издавање минипалних обвезница од чега се одустало, што је резултирало књиговодственим дефицитом).

Анализом укупних примања и прихода од продаје нефинансијске имовине, уочљив је тренд раста учешћа прихода од пореза и пад учешћа трансферних средстава из године у годину. Иако трансфери од других нивоа власти чине велики део прихода општине, у 2019. години су приходи од пореза први пут већи од трансферних средстава.

¹¹Сл. гласник РС, бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019 и 72/2019

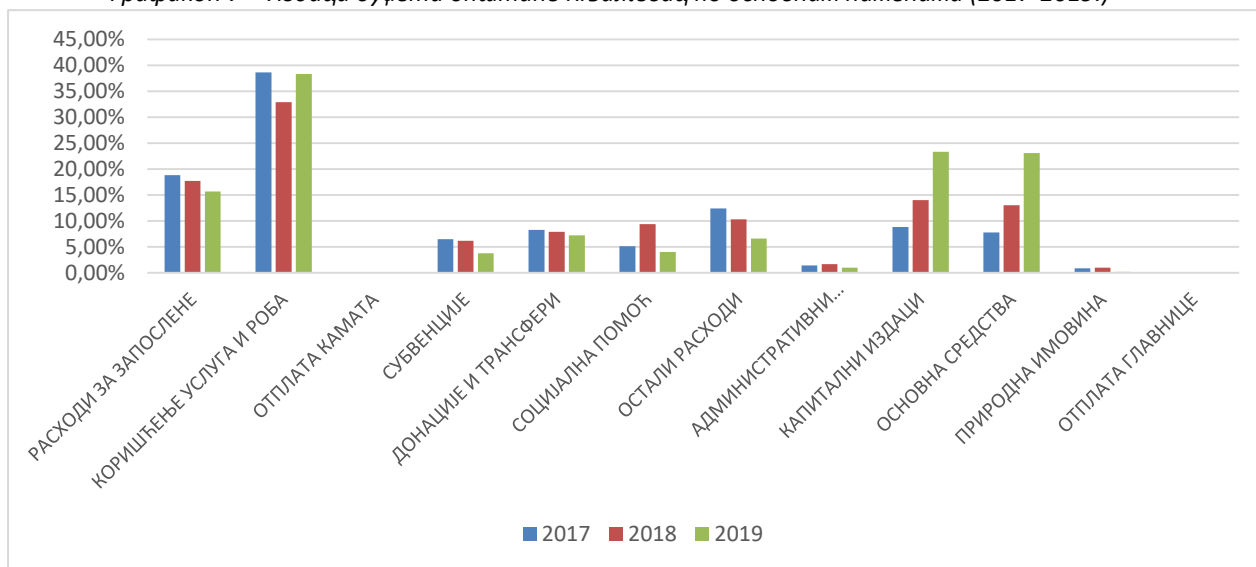
Графикон 6 – Структура прихода буџета општине Књажевац (2017-2019.)

Извор: Одлуке о буџету општине

Са становишта издатака из буџета, за општину Књажевац је карактеристично да општина нема кредитног задужења и да са те стране има велику кредитну могућност задужења у случају потребе за већим финансирањем неких пројеката. Уочљив је значајан тренд раста издатака за капиталне издатке из године у годину, што се осликава и растом вредности основних средстава.

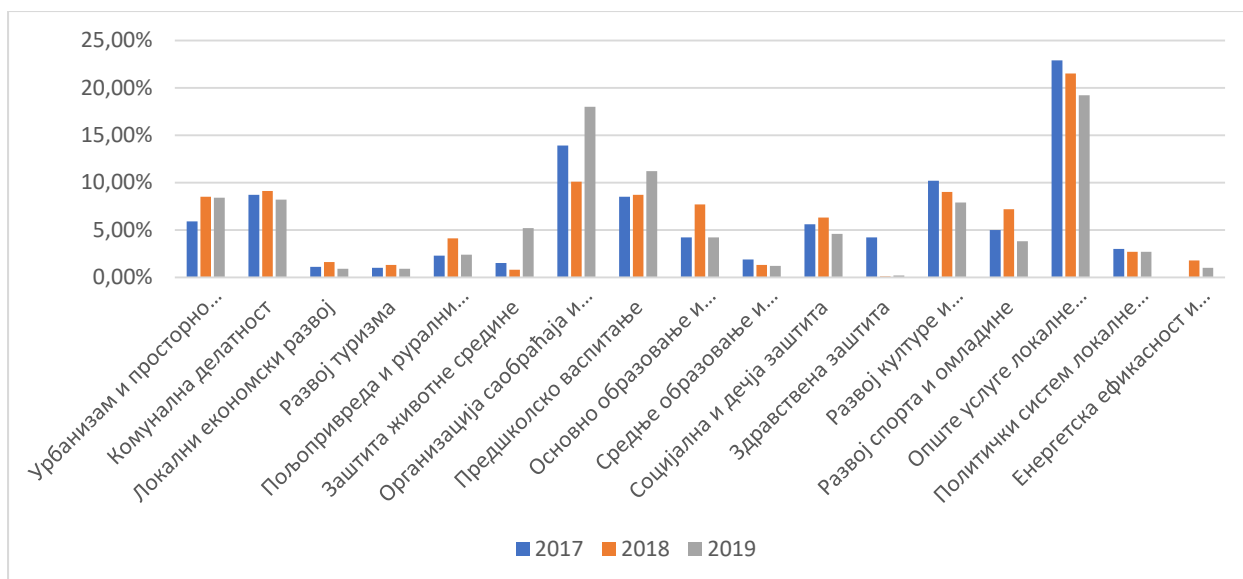
Графикон 7 – Издаци буџета општине Књажевац по основним наменама (2017-2019.)

Извор: Одлуке о буџету општине

Према структури издатака, општина Књажевац значајна средства издваја за предшколско васпитање и основно и средње образовање, опште услуге локалне самоуправе и комуналне делатности, што је у складу са приоритетним циљем 2 Плана развоја: *Побољшање квалитета живота грађана и благостање за становнике општине свих генерација*.

Графикон 8 – Издаци буџета општине Књажевац по програмима (2017-2019.)

Извор: Одлуке о буџету општине

Најзначајнија средства се издвајају за урбанизам и просторно планирање и организацију саобраћаја и саобраћану структуру, што је у складу са приоритетним циљем 3 Плана развоја: *Унапређење инфраструктурних система уз одрживо управљање и очување животне средине*. Уочљиво је мало издвајање за заштиту животне средине у предходном периоду, али се бележи значајније учешће ових издатака у 2019. години (5,2% укупног буџета).

Анализом издатака буџета општине у предходне три године, запажа се веома мало издвајање за локални економски развој, развој туризма и пољопривреду и рурални развој иако су ове области препознате као први приоритетни циљ општине: *Достојанствен рад и одрживи економски раст уз иновације у области привреде*.

3. SWOT анализа – Препознавање развојних проблема и потенцијала

SWOT анализа је урађена на основу података представљених у анализи постојећег стања која се заснива на статистичким показатељима и оцени стања по областима и њихове даље елаборације са члановима Тима за израду Плана развоја. SWOT анализа обухвата дефинисане снаге и слабости, те могућности (шансе) и претње у кључним областима (друштво, привреда, заштита животне средине, инфраструктура), при чему је дат приказ оних снага, слабости, могућности и претњи који су идентификовани као кључни и који најбоље истичу карактеристике наведених области.

У складу са дефиницијама примењене аналитичке методе, снаге су позитивни унутрашњи чиниоци који се могу искористити за остварење стратешких циљева, док слабости указују на подручја и ресурсе унутар општине Књажевац који представљају развојне изазове те их треба унапредити у перспективи развојног планирања. Могућности и претње представљају чиниоце из екстерног окружења који могу позитивно, односно негативно утицати на развој. Идентификоване слабости и претње указују на развојне проблеме и потребе општине Књажевац, а снаге и могућности представљају развојне потенцијале. Све наведене категорије формулисане су првенствено с оријентацијом на будући развој.

Најважније **кључне снаге** екстраполиране из анализе су:

- + Релативно повољан геостратешки положај обзиром да се општина Књажевац налази у близини значајних саобраћајница, да је добро повезана са суседним општинама и да се налази уз границу са Републиком Бугарском, а тиме и са ЕУ
- + Природна атрактивност локације што обухвата скуп повољних природних карактеристика – чист ваздух, обиље квалитетних водних ресурса, лепоте и разноликост предела и остале локацијске аспекте који доприносе овом фактору
- + Богатство природним ресурсима – Стара планина и неколико планинских масива дају општини специфичност и различите климатске карактеристике, а долине Белог, Трговишког и Сврљишког Тимока, као и већи број планинских речица, многобројни извори на Старој планини, са кристално чистом пијаћом водом и термално извориште Ргошка бањица доносе релативно велико водно богатство. Поред тога, Књажевац одликује и богатство шумама и пољопривредним земљиштем, парк природе „Стара Планина“ са подручјима која су дефинисана као строги резервати природе – Јабучко равниште, Бабин Зуб, Голема река, Мирица, Козарница, али и богатство и бројност биљних врста са лековитим својствима
- + Еколошка сачуваност локације услед непостојања тешке индустрије и великих загађивача – незагађено земљиште које омогућава производњу здраве хране, чист ваздух, чисте реке и друге еколошке карактеристике које доприносе овом фактору
- + Солидна локална инфраструктура градског језгра и околних насељених места која обухвата магистралне и локалне путеве, систем водоснабдевања и одвођења отпадних вода, енергетску и телекомуникациону мрежу као и друге делове инфраструктурног система који доприносе овом фактору
- + Ски центар Стара планина са одличном скијалишном инфраструктуром и плановима за даљи развој представља један од најперспективнијих ски центара на Балкану

- + Значајан је контингент радно способног становништва (око 60%) посебно имајући у виду старосну структуру становништва општине, као и смањење броја становништва, што је, свакако, значајно за нове инвестиције које би донеле и нова радна места
- + Развијено цивилно друштво, са разноврсним областима деловања и великим бројем чланова
- + Традиционално добра сарадња сва три сектора – јавног, цивилног и приватног – као и свих кључних актера локалне заједнице у реализацији активности и решавању питања од значаја за живот локалне заједнице
- + Постојање свести о недостацима и жеља за променом стања, пре свега код носилаца развојних активности општине Књажевац из сва три горе поменутих сектора, као важан фактор без којег би било тешко реализовати развојне активности.

Најважније **кључне слабости** екстраполиране из анализе су:

- Негативан природни прираштај и негативна стопа кретања становништва - у периоду између два пописа број становника општине се смањио за 15,3%, што је једна од највећих негативних стопа у Републици Србији. Поред тога, становништво општине Књажевац је значајно старије од просека Србије, а посебно забрињавајуће је што је више него дупло већи удео старог становништва (29,8%) у односу на младе (13,3%), а стопа природног прираштаја је негативна (- 16,65%)
- Велика површина општине - општина Књажевац је по величини четврта општина у Републици Србији и карактерише је висока разуђеност становништва (58,44% живи у Књажевцу, а 41,56% у 85 сеоских насеља). Ова велика разуђеност насеља и становништва неминовно повећава трошкове одржавања инфраструктурних мрежа и услуга које пружа локална самоуправа, посебно имајући у виду чињеницу да је старосна структура становништва посебно лоша у сеоским срединама у којима је изразито изражен процес старења села од којих су поједина на путу изумирања
- Нерешено питање управљања отпадом и непостојање постројења за третман отпадних вода су у супротности са еколошким карактеристикама општине. Како би општина била еколошки одговорнија неопходно је изградити трансфер станицу и комплетно регулисати управљање чврстим отпадом депоновањем отпада на регионалне санитарне депоније Пирот и Халово уз истовремену санацију постојеће депоније и њено затварање. Важан сегмент овог еколошког аспекта је и изградња постројења за пречишћавање отпадних вода чиме би се зауставило изливање непречешћених у водотокове Сврљишког и Трговишког Тимока
- Недовољна валоризација природних ресурса и културно-историјских споменика - природна добра којима располаже општина Књажевац, као и бројни културно-историјски споменици представљају значајан ресурс за развој туризма и привлачење инвестиција, но, до сада нису у великој мери туристички вредновани нити значајније експлоатисани, са изузетком Старе планине
- Неизграђена комунална инфраструктура која би требало да подржи туристичку понуду. Непостојање довољних капацитета у туризму, пре свега угоститељских објеката, али и додатних садржаја уз нестандардизованост услуга представљају слабост која у великој мери отежава потпуни развој и искоришћеност постојећих капацитета

- Лоша квалификациона структура радно способног становништва може представљати проблем у процесу привлачења инвестиција. Наиме, у општини Књажевац преовлађује становништво са потпуним или делимичним основним образовањем, значајно је присутно становништво са завршеном средњом школом, док је удео становништва са вишим и високим образовањем доста низак

Најзначајније **могућности** које могу позитивно утицати на развој су:

- ✓ Бројне погодности и подршка коју општинска управа пружа инвеститорима у процесу реализације инвестиције и током пословања, уз значајне финансијске подстицаје инвеститорима које даје Република Србија, могле би повећати обим инвестиција, раст запослености и довести и до других позитивних ефеката на локалну заједницу, као што су подизање нивоа технологије, раст извоза, повезивање добављача и итд.
- ✓ Дуга предузетничка традиција и и даље присутан предузетнички дух упркос тренутно недовољно развијеној предузетничкој клими доказали су да је овај сектор ипак одржив, да напредује и да може бити итекако важан актер економског развоја општине
- ✓ Повезивање бањског и планинског туризма уз тренд раста здравственог туризма, као и других посебних облика туризма (ловни, авантуристички, спортско-рекреативни, риболовни, гастро-вински, културни и манифестациони туризам) уз стандардизацију услуга и обједињавање понуде, може донети нове групе туриста и продужити туристичку сезону и ванпансионску потрошњу, те тако повећати и туристички промет и све друге позитивне ефекте
- ✓ Развој органске производње може бити један од кључних видова развоја пољопривреде општине Књажевац обзиром да општина поседује све природне предуслове за овај вид пољопривреде, да је тражња за органским производима из године у годину све већа, да су економски ефекти органске производње вишеструко већи у односу на конвенционалну производњу и да је све више заинтересованих, посебно младих, за бављење овим видом пољопривреде
- ✓ Близина великог ЕУ тржишта уз подстицаје извозу које Република Србија предвиђа пружа веома добру прилику за развој пословања у непосредној близини уносног европског тржишта са преко 500 милиона становника
- ✓ Амелиорација пољопривредних површина долином Белог Тимока би повећала површине под обрадивим пољопривредним земљиштем чиме би се повећали природни ресурси за развој пољопривреде
- ✓ Веће искоришћавање технологија обновљивих извора енергије је један од кључних стубова одрживе енергетске будућности и има важну улогу у транзицији ка конкурентнијем, сигурнијем и одрживијем енергетском систему у будућности, док је истовремено повезано са ублажавањем климатских промена и промоцијом зелене економије те би у складу са опредељењем општине да буде еколошки одговорна требало искористити ове ресурсе којима општина Књажевац иначе обилује.

Најзначајније **претње** које могу негативно утицати на развој су:

- Смањење броја становника на територији општине које указује на неповољну демографску ситуацију, што је уједно и један од највећих проблема и Републике Србије. Као и Република Србија, и општина Књажевац је суочена са израженим

депопулационим трендом, а смањење становништва резултат је негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. Смањење броја становника и старење популације директно утичу и на смањење радно способног становништва а тиме и на развој локалне заједнице

- Неповољан демографски развој удружен са вишедеценијски негативним природним прираштајем и израженим (е)миграционим тенденцијама, пре свега млађег средовечног становништва (ка другим областима и општинама Републике и ка иностранству) доводи до веома сложених и далекосежних последица и ефеката миграција које се најдиректније осећају на локалном нивоу у смислу утицаја на локалну средину, демографију, ефекте на тржиште рада а тиме и на економско назадовање локалне заједнице, образовно заостајање њених становника, сиромаштво и продубљивање регионалних диспаритета
- Извоз производа на тржиште ЕУ захтева од произвођача поштовање одређених процедура и испуњеност прописаних стандарда који су често за наше произвођаче компликовани и скупи те тако постају мање конкурентни на овом великом глобалном тржишту
- Урбанизација простора и нарушавање природног склада на подручју Старе планине представљају реалну претњу одрживом коришћењу природних ресурса на територији општине Књажевац. Наиме, туризам утиче на трансформацију географског простора те је приликом изградње туристичке инфраструктуре и капацитета неопходно свести на најмању могућу меру ефекте развоја овог подручја на природу и културу који могу нанети штету дестинацији.

4. Визија општине Књажевац

*Еколошки одговорна, одржива, плански креирана и
привредно развијена општина погодна за живот свих
својих грађана*

Визија општине Књажевац као еколошки одговорне средине остварује се померањем граница у свим за општину значајним подручјима рада и деловања. У њој је обухваћено све оно чиме општина Књажевац тренутно располаже и оно што ће оставити у наслеђе будућим генерацијама: богатство природних лепота, очувана животна средина, богата културно-историјска баштина, развијена комунална и привредна инфраструктура, унапређене услуге, развијено и друштвено освешћено становништво.

Еколошки одговорна општина подразумева да ће за будућа поколења остати очувана, чистија и лепша.

Одржива, плански креирана и привредно развијена подразумева традицију у развоју, планирању и управљању простором и ресурсима на одржив начин. Општина која је интегрисала своју културно-историјску и природну баштину и привредни развој на начин да не угрози своје ресурсе и добра која ће користити и генерације које долазе.

Пгодна за живот свих својих грађана подразумева бољи животни стандард становника и развијену комуналну, енергетску и саобраћајну инфраструктуру, као и разноврсне образовне, културне, спортске и друштвене садржаје за богатији живот својих грађана.

5. Приоритетни циљеви и мере

Визија се остварује синергијским деловањем дефинисаних приоритетних циљева. Анализа стања указала је на неколико стратешких праваца на којима ће општина радити у наредном периоду - привреда (са акцентом на туризам и пољопривреду), инфраструктура, очување и заштита животне средине и социјална кохезија – и на основу којих су дефинисани приоритетни циљеви. Истовремено су ови приоритетни циљеви општине Књажевац усаглашени са глобалним циљевима одрживог развоја.

У складу са развојним потребама и могућностима општине Књажевац дефинисани су следећи приоритетни циљеви чије ће остварење допринети жељеном дугорочном циљу развоја:

Циљ 1. Достојанствен рад и одрживи економски раст уз иновације у области привреде

Овај циљ је оријентисан на развој привреде општине Књажевац. Остварење овог циља допринеће промоцији развојно оријентисане политике која подржава продуктивне активности, стварање достојанствених послова, боље зараде, предузетништво, диверзификацију, технолошку надоградњу и иновативност и раст предузетничког сектора. Овај циљ ће, такође, допринети томе да се економски раст раздвоји од деградације животне средине и да се креирају и примене мере политике за промовисање одрживог туризма који ствара радна места и промовише локалну културу и производе.

Реализација овог циља пратиће се кроз следеће показатеље:

Достојанствен рад и одрживи економски раст уз иновације у области привреде		
Показатељи на нивоу стратешког циља (показатељи ефекта)	Почетна вредност (2018.)	Циљана вредност (2027.)
➤ Стопа регистроване запослености	39,3%	50%
➤ Број запослених на 1000 становника	242	300
➤ Просечна нето зарада по запосленом у односу на републички просек (%)	75,5%	85%

Циљ 2. Побољшање квалитета живота грађана и благостање за становнике општине свих генерација

Брига за становништво једно је од важнијих опредељења општине Књажевац. Овај циљ обухвата цео спектар друштвених потреба као што су лако доступно образовање усклађено са потребама локалног и регионалног тржишта рада, здравствена и социјална заштита у складу са потребама становништва, култура, спорт и рекреација, као и развој институција и цивилног друштва. Ово превасходно подразумева мере и активности које ће се спроводити за побољшање квалитета живота грађана кроз унапређење друштвене и социјалне инфраструктуре, олакшан приступ спортским и културним садржајима, као и унапређење рада свих сегмената јавне управе. Стварање оваквих услова за живот спречиће одлазак младих, ојачати друштвену бригу за оне којима је помоћ најпотребнија, али и повећати број младих и одраслих који имају релевантне вештине за запошљавање, достојне послове и предузетништво.

Реализација овог циља пратиће се кроз следеће показатеље:

Побољшање квалитета живота грађана и благостање за становнике општине свих генерација

Показатељи на нивоу стратешког циља (показатељи ефекта)	Почетна вредност (2018.)	Циљана вредност (2027.)
➤ Број корисника новчане социјалне помоћи, као % укупног броја становника	1,9	1,5
➤ Број корисника новчане социјалне помоћи	531	450
➤ Миграциони салдо	-48	-25
➤ Број деце корисника предшколских установа	698	750

Циљ 3. Унапређење инфраструктурних система уз одрживо управљање и очување животне средине

Унапређење инфраструктурне опремљености се односи на развој свих инфраструктурних система на територији општине. Развој квалитетне, поуздане, одрживе и отпорне инфраструктуре треба да прати и подржи економски развој и благостање локалне заједнице. Истовремено, овај циљ се односи и на јачање капацитета за партиципативно, интегрисано и одрживо планирање и управљање и ефикасно коришћење природних и других ресурса, повећање удела обновљиве енергије, и смањење негативног утицаја урбаних средина на животну средину.

Реализација овог циља пратиће се кроз следеће показатеље:

Унапређење инфраструктурних система уз одрживо управљање и очување животне средине		
Показатељи на нивоу стратешког циља (показатељи ефекта)	Почетна вредност (2018.)	Циљана вредност (2027.)
➤ Удео количине отпадних воде које се пречишћавају	0%	40%
➤ Удео комуналног отпада који се организовано скупља (% домаћинстава)	52%	75%
➤ Удео домаћинстава прикључен на јавну канализацију (%)	50,9%	60%
➤ Удео домаћинстава прикључених на јавни водовод (%)	82,3%	90%

Слика 2 – Приоритетни циљеви општине Књажевац

Дефинисани приоритетни циљеви су међусобно повезани и компатибилни будући да успешна реализација једног циља често лежи у сагледавању изазова који су својствени неком другом циљу. Сваки од дефинисаних приоритетних циљева је у складу са визијом и остварење сваког од њих ће приближити општину Књажевац остварењу визије. Евидентне су међусобне везе и утицај циљева јер први и трећи циљ заједно стварају основу за остварење другог циља, док остварење трећег циља представља основу за реализацију првог и другог.

Сва три приоритетна циља су инклузивна и баве се основним потребама локалног становништва и уједињују напоре за увођење позитивних промена које ће се одразити на целокупну локалну заједницу. Стога постизање ових циљева подразумева партнерство јавног и приватног сектора, цивилног друштва и грађана општине Књажевац како би се садашњим али и будућим генерацијама обезбедило боље животно окружење.

За сваки приоритетни циљ дефинисане су и мере кроз које ће бити реализовани. Преглед приоритетних циљева, мера кроз које ће бити реализовани и кратак опис мера дати су у наредној табели.

Приоритетни циљ	Мера	Опис мере
ЦИЉ 1 Достојанствен рад и одрживи економски раст уз иновације у области привреде	1.1. Подршка локалном развоју кроз помоћ привредним субјектима и иновативним концепцијама привлачења инвестиција	Овом мером се жели унапредити окружење за развој малог и средњег предузетништва и привлачење инвестиција кроз различите облике финансијских и нефинансијских подстицаја, укључујући и унапређење пословне и комуналне инфраструктуре у складу са потребама привреде, разне облике финансијских подстицаја, развој предузетничких вештина, развој људских ресурса у складу са потребама привреде, али и побољшање имиџа општине као погодног места за инвестиције и пословање.
	1.2. Развој руралне економије, повећање капацитета производње и пласмана пољопривредних производа	Овом мером се жели подстаћи развој пољопривреде кроз различите облике финансијских и нефинансијских подстицаја, подршку програмима стандардизације, удруживања, пласмана и извоза пољопривредних производа.
	1.3. Унапређење постојећих и развој нових облика туризма	Овом мером се жели унапредити и проширити туристичка понуда и продужити туристичка сезона кроз различите облике финансијских и нефинансијских подстицаја, укључујући и унапређење и изградњу комуналне и туристичке инфраструктуре, изградњу, обнову и уређење смештајних капацитета и пратећих садржаја, развој и унапређење додатних садржаја, стандардизацију услуга, креирање нових туристичких производа, развој људских ресурса у складу са новим тенденцијама и промоцију туристичких потенцијала општине.
	1.4. Промоција енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије	Овом мером се жели повећати енергетска ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије у производним гранама и услужном сектору у складу са еколошки одговорним опредељењем општине.

ЦИЉ 2 Побољшање квалитета живота грађана и благостање за становнике општине свих генерација	2.1. Инклузивно и квалитетно образовање и целоживотно учење	Овом мером се жели повећати улагање и унапредити инфраструктура и механизми за образовање и стручно оспособљавање, стицање вештина и целоживотно учење ради веће запошљивости локалног становништва и креирања радне снаге у складу са потребама тржишта рада и у циљу развоја предузетништва и иновација.
	2.2. Унапређење социјалне и здравствене заштите и социјална инклузија	Овом мером се жели повећати улагање у здравствену и социјалну инфраструктуру која придонosi локалном, регионалном и националном развоју, смањује социјалне неједнакости, промовише социјалну укљученост бољим приступом социјалним, здравственим и другим друштвеним услугама и садржајима, као и унапредити механизми за побољшање јавног здравља становништва.
	2.3. Одрживо коришћење и вредновање културно-историјске баштине	Овом мером се жели повећати улагање у објекте културе и културне садржаје и програме у циљу квалитетнијег живота грађана.
	2.4. Развој спорта	Овом мером се жели повећати улагање у спортску инфраструктуру, садржаје и програме у циљу квалитетнијег и здравијег живота грађана.
ЦИЉ 3 Унапређење инфраструктурних	3.1. Одрживо управљање и коришћење целокупног простора општине и општинске имовине	Овом мером се жели унапредити одрживо и интегрисано планирање развоја простора општине, зелена инфраструктура и уређење јавних градских простора.
	3.2. Развој и унапређење јавне инфраструктуре од значаја за локални развој и заједницу	Овом мером се жели унапредити комунална и саобраћајна инфраструктура санацијом, ревитализацијом, изградњом и континуираним одржавањем свих комуналних система и мрежа (водоснабдевање, канализација и отпадне воде, дистрибуција топлотне енергије, гробља, пијаце, заштита од поплава), као и мреже улица и путева, интеграцијом и побољшањем уличне и путне мреже, унапређењем јавног превоза, бицикличких и пешачких стаза и саобраћаја, повећањем безбедности учесника у саобраћају.

система уз одрживо управљање и очување животне средине	3.3. Енергетска ефикасност и коришћење обновљивих извора енергије	Овом мером се жели побољшати енергетска ефикасност и енергетска обнова зграда и објеката, коришћење обновљивих извора енергије и систем јавне расвете.
	3.4. Заштита и валоризација природних ресурса путем концепта одрживог развоја	Овом мером се желе унапредити механизми за заштиту, побољшање квалитета и унапређење система праћења стања животне средине (ваздух, површинске и подземне воде, земљиште, бука), одрживо управљање отпадом, обнову, уређење, заштиту и одрживо коришћење природне баштине и боље управљање заштићеним подручјима.